

2004 FEBR 31

54857AF
102339

1-5
H: -

TANÍTÓK
ÉS
TANÁROK
SZÁMÁRA

MÓDSZERTANI KÖZLEMÉNYEK

2004. 44. ÉVFOLYAM

1

A szerkesztőbizottság elnöke:

Dr. Szendrei János

Helyettes: Dr. Varga István

A szerkesztőbizottság tagjai:

Bácsi János (Szeged); Dr. Frick Mária (Baja); Dr. Fülöp László (Kaposvár);
Dr. Galgóczi Anna (Szeged); Dr. Lakotár Katalin (Szombathely); Dr. Miklovicz Árpád (Nyíregyháza);
Muholitsné Újvári Klára (Győr); Dr. Nagy Andor (Eger); Nanszákné dr. Cserfalvi Ilona (Debrecen);
Dr. Mágoriné dr. Huhn Ágnes (Szeged); Dr. Wirth Lajos (Jászberény); Dr. Zsukovits Imre (Pécs).

Főszerkesztő:

Dr. Dobcsányi Ferenc

Helyettes: Rozgonyiné dr. Molnár Emma

Szerkesztő:

Dr. Békési Imréné

A lap az Oktatási Minisztérium és a Szegedi Tudományegyetem
Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Karának támogatásával jelent meg.

TARTALOM

Búcsúunk dr. Dobcsányi Ferenc főszerkesztőtől	1
<u>Dr. Dobcsányi Ferenc</u> : Csatlakozás az európai népek közösségéhez	6
Bácsi János: Minőségbiztosítás az SZTE JGYTFK Gyakorló Általános Iskolájában	12
Sióréti Gabriella–Molnár Mihályné–Takó Klára: Kistérségi iskola kiemelkedési lehetőségei egy határ menti kisvárosban	20

MŰHELY

Dr. H. Tóth István: Tények, adatok, összefüggések a 10-11 éves tanulók mesealkotási készségéről	25
Hegedűs Katalin: Mesék az angolórán (5–9.) – tanítási ajánlásokkal	32
Dr. Molnár Péter: Honismeret és nevelés	39

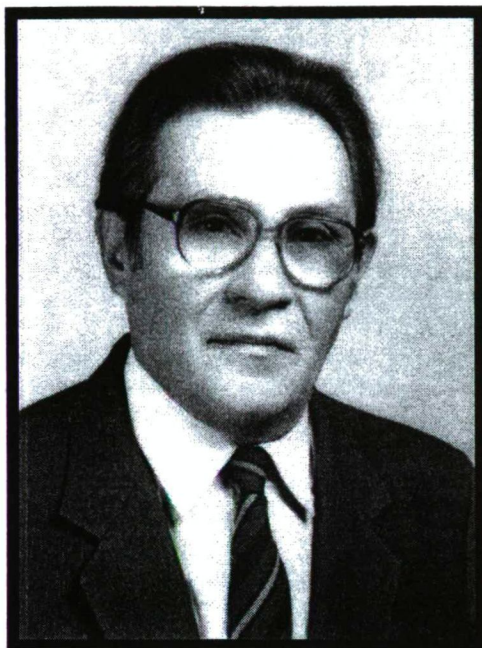
ÖRÖKSÉG

Dr. Domonkos János: Erdélyi örökségünk: A Házsongárdi temető – A csíksomlyói búcsú	44
--	----

SZEMLE

Dr. Balázs Sándor: A gyermek felfedezése	47
Dr. Hajzer Lajos: <i>Fenyvesi István</i> : Orosz–magyar és magyar–orosz szlengszótár	48

Búcsúzunk Dr. Dobcsányi Ferenc főszerkesztőtől*

1927–2003

Mély fájdalommal keresem a szavakat, amikor a Módszertani Közlemények Szerkesztőbizottsága és Kiadóhivatala nevében dr. Dobcsányi Ferencről, a lap főszerkesztőjétől búcsúzom, aki 2003. november 16-án váratlanul elhunyt. A 43. évet lezáró lapnak szinte kezdettől fogva szorgos munkatársa volt; 1962 óta a szerkesztőbizottság tagja, majd 1974-től szerkesztője, 1977-től pedig napjainkig főszerkesztőjeként segítette, gondozta a lap rendszeres, igényes megjelentetését. Hosszú éveken át szerzett gyakorló általános iskolai, főiskolai tapasztalatait felhasználva élete utolsó napjáig nagy gonddal és fáradságot nem ismerve válogatta össze, és értékelte a beküldött kéziratokat. Ügyelt arra is, hogy a tanítók és tanárok szolgálatára létrejött főiskolai kiadású lap témáinak változatossága és sokfélesége mellett tartalmilag is színvonalas és lényeges ismereteket nyújtson mind elméleti, mind gyakorlati munkájukhoz, és mindennapi tevékenységükben segítse a pedagógusokat.

Egész munkásságával – amely átfogja az iskolai tanítást, az anyanyelv szakmethodikai kutatását, a tanárképzést, a tanári továbbképzéseket – az iskolai nevelőmunka fáradhatatlan s mindig a megújulást kereső hűséges harcosává vált. A Módszertani Közlemények negyed évszázadnál hosszabb ideig tartó főszerkesztői tevékenységét is e cél érdekében végezte.

Mint magyarszakos tanár ügyelt arra is, hogy a folyóiratban megjelent tanulmányok stílusa és nyelvi megjelenítése példászerű legyen.

Az iskolai szakmetodikai tanulmányok mellett különös gondot fordított az Örökség rovatra, s maga is számos cikket írt e témában. Most csak egyik ilyen elmélyült tanulmányából idézek, ami **Példakeresés nemzeti nagyjaink sorában** címmel jelent meg: „Nevelőmunkánk hatékonyságának növelését elképzelhetetlennek tartom követésre méltó példaképek keresése, állítása nélkül. Meggyőződésem, hogy ez is egyik fontos, meghatározó eleme lehet ennek az összetett nevelői ráhatásnak. Különösképp akkor, ha érdeklődést felkeltő, élményt nyújtó módon sikerül is ezeket az emberi portrékat, életutakat, sorsokat – egy-egy adandó alkalommal – tanítványaink elé tárni úgy, hogy érzelmileg is megragadják őket.”

A Módszertani Közlemények szinte évenként programot fogalmazott meg, ennek megvalósítására ösztökélte a szerkesztőbizottság tagjait. Példa erre az utolsó hónapokban megírt kézírata, amely – tervének megfelelően – a lap 2004 évi első számában jelenik meg: **Csatlakozás az európai népek nagy közösségéhez – köszöntő helyett legfontosabb teendőinkről.**

Szinte végrendelkezésnek is tekinthetjük ezt az írását, ahol többek között ilyeneket olvashatunk: „... a nemzeti egységre és összefogásra lesz a legnagyobb szükségünk, hogy minél kedvezőbb pozíciókat teremthessünk népünk, nemzetünk számára, nemzeti értékeink megőrzésére és védelmére.”

Majd a múlt nagy magyar költőitől remek válogatást is összeállított, amelynek befejező része Vörösmarty Mihálynak egy mélységesen elgondolkodtató versrészlete. Ez az idézet is szinte azt sejteti, mintha érezte volna saját életének, pályájának a végét.

*„Mi dolgunk a világon? küzdeni
Erőnk szerint a legnemesbékért.
Előttünk egy nemzetnek sorsa áll.
Ha azt kivittük a mély sülyedésből,
S a szellemharcok tiszta sűgaránál
Olyan magasra tettük, mint lehet,
Mondhatjuk, térvén őseink porához:
Köszönjük élet! Áldomásodat,
Ez jó mulatság, férfi munka volt!”*

Ő maga a következő mondattal fejezi be írását: „Hittel és őszinte szívvel erre csak azt mondhatnánk: Adja Isten, hogy így legyen!”

A szerkesztőbizottság nevében őszinte köszönetet mondok fáradhatatlan, odaadó és önzetlen főszerkesztői munkásságodért, ami igazán férfimunka volt, s ígérhetem, hogy útmutatásaidat követve, szellemiségedet a folyóirat továbbra is megtartja.

Egyik legutóbbi szerkesztőbizottsági ülésen az alábbiakat emeltem ki a Módszertani Közlemények legfőbb célkitűzéseiként: „Folyóiratunk a kor kívánságaira mindenkor odafigyelve... segíti elő a maradandó és igaz pedagógiai értékek közreadásával, hogy a kritikus és a nehéz esztendőkből is megőrizhesse a világ – a költő Nagy László szavaival élve – emberi arculatát.”

Gondolataidnak mélységében igyekszünk munkásságod nyomdokain haladni tovább.

Dr. Szendrei János
a szerkesztőbizottság elnöke

DR. DOBCSÁNYI FERENC EMLÉKÉRE (A Magyar Irodalom Tanszék búcsúztatója)

Madácsy László: CSILLAGMADÁR

*Ahol alszik a halál,
Sétál egy csillagmadár.
Bú a szárnya,
Gond a lába,
Lelketmaró
Kín a csőre,
Búbánatot kiabálva
Sétálgat a pipacspiros legelőre.*

*Bennem alszik a halál,
Bennem jár a fénymadár.
Bennem suhog
Bagolyszárnya,
Bennem tapos
Sólyomlába,
Lelkem marja*

*Vércse-csőre,
Szívemre jár legelőre,
Pipacspiros legelőre.*

*Várj madár, csillagmadár,
Derüljön rám a határ,
Derüljön rám a titok
S mind, amiket nem tudok,
Várj madár, csillagmadár.*

*Barátom a végtelen,
Apám lett az Istenem,
Karonfognak majd egy este
S valami majd sárrá esve
Itt marad, tiéd lesz,
Csak várj madár,
Csillagmadár!*

Tisztelt gyászoló család, kedves kollégák, tanítványok!

Dobcsányi Ferencre, kedves barátunkra emlékeztünk Madácsy László versével. Madácsy professzortól, tanárkollégájától éppen húsz éve Feri búcsúzott a Kincskereső hasábjain, s íme, most az ő ravatalánál állunk megrendülten, kifosztottan, mély szomorúsággal, csak a búszárnyú, gond-lábú, lélekmaró csőrű csillagmadár sétálgat bennünk fel és alá, fel és alá... *"Barátom a végtelen, / Apám lett az Istenem, / Karonfognak majd egy este..."* – vigasztalja önmagát, s talán vigasztalja az őt követő barátot is a költő Madácsy László. De ki vigasztalja meg az ittmaradókat, ki vagy mi hoz enyhülést fájdalmukra?

Persze, nem minden búcsú egyformán nehéz. Amikor tanév végén hallgatóink azt énekelik, hogy „Mi búcsúzzunk és elmegyünk, a mi időnk lejárt...” – szomorúságukat mi, nevelők is osztjuk, de velük együtt tudjuk: elválásunk nem végleges és nem visszavonhatatlan. Hiszen kedves diákjaink bármikor visszatérhetnek az alma materbe. Hogyan búcsúzzunk azonban most, amikor még nincs vége a tanévnek, amikor nem csupán ideiglenesen távozott valaki, amikor egyik legkedvesebb tanárkollégánk, a Magyar Irodalom Tanszék egykori vezetője, az irodalomtanítás nemes ügyének egyik legkiválóbb képviselője hagyott el bennünket felfoghatatlanul váratlanul és véglegesen?

Ám bármilyen nehéz is a búcsú, bármennyire megvalósíthatatlan, lehetetlen vállalkozás is beszélni arról, hogy mit jelentett és mit jelent számunkra Dobcsányi Ferenc, mégis: *most és itt* emlékeznünk kell, eltávozott barátunk szellemét kell idéznünk. Még nehezebb ez a búcsú azért is, mert negyvenöt év ismeretség után az egykori hatodikos kisdíáknak, nyugdíjba vonulása után a tanár úr álláshelyét elfoglaló, de soha be nem töltő tanítványának kell most élete egyik legnehezebb házi feladatát megoldani ezzel az emlékezéssel.

Ha az ember kedves tanárait, példaképeit eltemette, szinte olyan árva marad, mintha szüleitől vált volna meg. Magam immár utolsó magyartanár példaképeimtől búcsúzom el: még gimnazista korunkban hagyott el bennünket Kordé Imre, az elmúlt években távoztak az élők sorából kedves egyetemi professzoraim, Horváth Károly és Csetri Lajos – és íme utolsónak itt hagyott az *első*. Dobcsányi Ferenc, akit követve magam is ezt a keservesen gyönyörűséges magyartanári hivatást választottam.

Dobcsányi Ferenc jó vezető, megbízható, pontos szerkesztő, az irodalomtanítás elméletének szakavatott ismerője és meghatározó tudós szakírója volt – de mindennek előtt és fölött TANÁR, csupa nagybetűvel. Egyik legfontosabb szakkikkében az irodalomtanár személyiségéről értekezett. Hadd idézzem most itt fel, hogy milyen jellemzőket tartott elengedhetetlenek Dobcsányi tanár úr a jeles irodalomtanári személyiség kialakításához. Első és döntő szempont, hogy a *"tanár maga is olvasó, az irodalmat értő, élvező, azt rajongásig szerető ember legyen"*. Második szempont: a jó tanárnak *"tudatos műértő, korszerű műelemző készséggel kell rendelkeznie"*, majd sorolja a további jegyeket: *"nyitott legyen a társművészetek iránt"*, *"kísérje érdeklődéssel szűkebb-tágabb hazájának minden jelentős kulturális eseményét"*, *"az irodalomtanárnak is a szó művésztévé kell válnia"*, akár az előadás, versmondás, akár az írásbeli kifejezés területén. És még egy nagyon fontos szempont: *"az irodalomtanárnak nagyon jól kell ismernie a befogadó gyermekek érzelm- és gondolatvilágát"*. Ezek tehát vázlatosan egy kiváló irodalomtanár személyiségjegyei – gondolom, barátai, tanítványai felismerték benne az elhúnytát magát. Igen, Feri a gazdag, mély nyomot hagyó, az irodalmat egy életre megszerettető színes tanáregyéniség volt. Olyan tanár, amilyenekből régen is kevés volt – ma, ebben a felgyorsult, üzleti szellemmel átitatott, a humán szellemi értékektől egyre inkább megszabaduló világban még kevesebb. Olyan tanár, aki még *értette a hexametert is*, aki egy didaktikai cikkében még bátran idézte hosszan Jókai vallomások sorait, s amelyet olvasva nem a nagy mesemondó, hanem Dobcsányi Ferenc tanár úr arca dereng át a ködön:

"Haad szóljak rólatok, leghívebb munkatársaim, segítőim, gyámolítóim: édes szép zöld fáim! akiket ültettem, magjáról neveltem, ójtva idomítottam: égnek emelkedő földi társak. Ti tudjátok, mennyit suttoztatok nekem? mennyi gondolatot hullatatok alá virágaitokkal? hány-szor kerestem nálatok eszmét, felüdülést? mennyi álmot, ábrándot árnyékoltatok be? egész világ üldözése ellen hogy rejtettetek el? szívnek háborgásait hogy csendesítettétek el? Ha egyszer valaki idejön azt kérdeni, miért tudtam többet dolgozni nyáron, mint télen, mondjátok el neki, hogy ti is ott voltatok akkor."

Dobcsányi Ferenc a **hűség** jelképe is lehetne: hűség a hazához, hűség a szülőföldhöz, akkor is, amikor ezt a szülőföldet, az érsekújvári ifjúságot elvette tőle a történelem. Példa értékű hűsége egy városhoz, Szegedhez, s egy munkahelyi közösséghez, a Tanárképző Főiskolához is, ahol egy életen át dolgozott. És csak a legnagyobb elismeréssel szólhatok hűségéről egy ügyhöz: a tanárképzés ügyéhez. Gyakorlatban és elméletben egyaránt igen eredményesen szolgálta ezt az ügyet: kiváló szakvezető tanár, a módszertani oktatás nagyszerű művelője, sikeres tankönyvíró volt, s ugyanakkor módszertani, pedagógiai tanulmányai, értekezései is időtállóak. Míképpen az a harmincéves áldozatos, kitartó tevékenység, amit a 10-14 éves korosztály olvasóvá nevelése érdekében fejtett ki: a Kincskereső c. irodalmi folyóirat egyik alapítójaként és szerkesztőjeként.

Ez a hűség az életet betöltő hivatáshoz kiegészült és kiteljesedett a hűséggel a családhoz. Nem vigasztaló, de talán megnyugvást, a mély gyászban enyhülést hozó, hogy gyermekei és felesége mindig mellette álltak és szívükben, emlékeikben mindig együtt lesznek vele. Mi, a gyászolók mélyen együttérzünk fájdalomában a családdal, együttérzésünk, s részvétünket még csak erősíti az a tény, hogy ez a család szorosan kötődött főiskolai közösségünkhöz. Kollégánk, dr. Dobcsányi Ferenc címzetes főiskolai tanár élete és munkássága a szegedi főiskolai

tanárképzés szolgálatában telt el: a Magyar Nyelvi Tanszék tanársegéde, az 1. sz. Gyakorló Iskola szakvezető tanára, s végül a Magyar Irodalom Tanszék meghatározó embere volt. A volt munkahely, a főiskola vezetése, oktatói és hallgatói, valamint egykori gyakorló iskolai tanítványai és kollégái megrendült szívvel és fájdalommal búcsúznak most, az *irodalom tanárától irodalommal*, Kosztolányi soraival.

Kosztolányi Dezső: BÚCSÚ

*Vesztett, sötét tusám bevégzem,
boríts be, elmulás, egészen,
hogy kandi népek meg ne lássák
kevély szívem véres nyílását,
s omolj te csendbe zúgva rája,
ó, ciprusok hűs éjszakája.*

*A sok csatát immár meguntam,
véres kudarc pirtítja múltam,
más feljutoit görnyedve térden,
csak én maradtam lenn, az érdem.
Ő, csak lejönne, csak leszállna
a ciprusok hűs éjszakája.*

*Jeges viharral küzdve mentem,
elől a büszke küzdelemben.
De most állok s nem moccanok ma,
hiába int a pálya orma,
nekem ma már minden hiába,
jőjj, ciprusok hűs éjszakája!*

*Borulj reám, te enyhe béke,
haljak be a nagy föld ölébe,
száguldjak büszke föld-anyámmal
a csillagos térségen által,
míg rámborul szelíden, áldva
a ciprusok hűs éjszakája.*

Dr. Bene Kálmán
tanszékvezető

* A két gyászbeszéd 2003. november 28-án hangzott el dr. Dobcsányi Ferenc főszerkesztő, címzetes főiskolai tanár ravatalánál Szegeden, a belvárosi temetőben.

Csatlakozás az európai népek nagy közösségéhez

– KÖSZÖNTŐ HELYETT LEGFONTOSABB TENNIVALÓINKRÓL –

„Egy nép lelkét kultúrája,
dalai, zenéje, táncai és
költészete teszi gazdaggá.”
(Budai Ilona)

Rövidesen történelmi sorsfordulóhoz érkezünk: belépünk az európai népek nagy közösségébe. Oda, ahol a nemzeti egységre és összefogásra lesz a legnagyobb szükségünk, hogy minél kedvezőbb pozíciókat teremthessünk népünk, nemzetünk számára, nemzeti értékeink megőrzésére és védelmére. Ez a jövőnk szempontjából létfontosságú feltétel azonban csak akkor valósulhat meg, s ezt mindenkinek be kell látnia, ha közéletünkben egyértelművé válna az, hogy az őszinte tükröbenézést, a tiszta lelkiismeretet sohasem helyettesítheti a másokra mutogatás, az arcpirulás nélküli hazudozás, a törvények kijátszása, a félrevezető mellébeszélés, a demagóg rágalmozás, a görcsös hatalomvágy, a gátlástalan érdek- és vagyonhajhászás, a tapintatlan stílus és durva hangnem, amely egyre inkább eluralkodott. Nem feledkezve meg egy pillanatra sem egyik szállóigénk megszívlelendő nagy-nagy bölcsességéről: „A hazát jobban kell szeretnünk, mint gyűlölnünk ellenségeinket.” (Deák Ferenc)

Az említettek nemcsak Európához, hanem emberhez sem méltó viselkedésről, magatartásról árulkodnak. Felszámolásuk – a közelgő európai csatlakozás miatt – egyre sürgetőbb. De sorsdöntő kérdés is, mert egyébként a közjó önzetlen és érdek nélküli szolgálata válna értékvesztetté vagy nevetség tárgyává. És ezt nem hinném, hogy egyetlen egy ép erkölcsű és felelősséget érző ember is kívánná, mint azt sem, hogy az, aki képtelen a közjó tisztességes szolgálatára, vagy közben sárosodik be, hogy az ne álljon félre egyszer s mindenkorra. Ha ezt önként maga nem teszi meg, akkor joga legyen a közösségnek – saját jól felfogott érdekében –, hogy soraiból kivesse. Európában – tudtommal legalábbis – ez a gyakorlat. Klasszikus költőnkkel, Berzsenyi Dániellel (1776–1836) tehát meggyőződéssel valljuk mi is, hogy „... minden ország támasza és talpköve a tiszta erkölcs ...”.

Az erkölcs ősi és éltető követelményrendszere egyébként az emberiségnek, melyet már évezredek óta hirdet a kereszténység, s benne a keresztény Európa is, mondván: szeretet, áldozatkészség és jóakarát nélkül nincs békeség és tisztaság a földön, de igazi lelki-közösség és együvértartozás sem létezik.

Népünk magasrendű erkölcsiségét érhetjük tetten évszázados múltva visszatekintő népköltészeti műfajainkban is. Gondoljunk csak a sok-sok bölcsességet, igazságot és követendő erkölcsi normát kifejező közmondásainkra! Szabad legyen csak néhányat megemlítenem ebből a kimeríthetetlen gazdag és tiszta forrásból:

- *Ki mint vet, úgy arat.*
- *Igaz ember igazat szól.*
- *A hazug embert hamarabb utoléri, mint a sánta kutyát.*
- *Aki nem akar adni, azt mondja, nincs.*
- *Ha adtál, feledjed, ha kaptál, emlétsed.*
- *Nem való számárnak a bársony nyereg.*
- *Az igaz mondás nem emberszólás.*
- *De sokba kerül bevallanunk, hogy más derekabb minálunk.*

Ugyancsak vitathatatlan igazságok, rokonszenves mesehősök, elgondolkodtató történetek fedezhetők fel népmeséink világában is. Az egység, az összetartás erejét példázza – többek között igen meggyőző szemléletességgel – egyik népmesénk is, melyben az agg király a rözseszál és a kötegrözse szembeállításával fejezi ki – mintegy végakaratául – az összefogás legyőzhetetlen erejét, az „egységben az erő” nagy-nagy igazságát.

Mindenképpen ide kívánkozik *Csoóri Sándornak* (1930–) *Méhes György* (1916–) meseire vonatkozó igen találó megállapítása:

„... aki mesét ír diktatúrák ideje alatt, végig arról beszél, hogy a gonosznak el kell tűnie, s az igazságnak győznie kell. Arról, hogy az adott szó szent, az együvé tartozás ugyanígy. Egy nemzet gondolkodásának tratlan alkotmánya a mesekincsében van. Minden jogérzék csíra formájában benne fejeződik ki, s ez lesz később a felnőtt ember öröksége.”

Mennyi, de mennyi megszfivlelendő gondolatot, okos útbaigazítást, önvizsgálatra készítő örökséget hagytak ránk költőink, fróink is, akik valóban a nemzet élő lelkiismereteként szóltak hozzánk. A több évszázadot felölelő és európai rangú irodalmunkból most csak néhány író tudunk megszólaltatni, jobbára csak költőket, azokat is egy-egy versrészletük erejéig, annak bizonyosságául, hogy üzenetük napjainkban sem veszített semmit magasrendű erkölcsiségéből, vitathatatlan esztétikai értékéből, érzelmi-gondolati időszerűségéből.

Nemzeti irodalmunkban ez a küldetéstudata, közéleti-társadalmi elhivatottsága csak akkor valósulna meg igazán, ha mi is mint olvasók fogékony lélekkel, szünni nem akaró érdeklődéssel, rendszeres anyagi és erkölcsi támogatásunkkal elősegítenénk, hogy ez a gazdagító nemzeti örökségünk valóban szerves részévé váljon mindennapjaink érzés- és gondolatvilágának. Ezzel a hittel és figyelemfelhívó szándékkal adjuk most közre ezt a mi kis válogatásunkat, mert meggyőződésünk, hogy nemcsak gazdasági és anyagi felemelkedésre van szüksége ennek a sokat szenvedett országnak, hanem jövőnk szempontjából legalább ennyire fontos lenne erkölcsi megújulása is.

*A hazáért élni, szenvedni s jót tenni,
Ügye mellett önként s bátran bajra menni,
Kárt, veszélyt, rabságot érte fel sem venni,
S minden áldozatra mindenha kész lenni. –*

Bacsányi János (1763–1845): Bízgatás

*Messze jövőendővel komolyan vess össze jelenkort:
Hass, alkoss, gyarapíts: s a haza fényre derül!*

Kölcsey Ferenc (1790–1838): Huszt

*Egy új irány tör át a lelkeken:
A nyers fajokba tisztább érzeményt
S gyümölcsözőbb eszméket oltani,
Hogy végre egymást szívben átkarolják,
S uralkodják igazság, szeretet.*

Vörösmarty Mihály (1800–1855): Gondolatok a könyvtárban

*Áldozat s tett, ez a két tükör, mely
A valódi honfiút megmutatja,
De ti gyáva s önző szívek vagytok,
Tetre gyávák s önzők áldozatra.*

Petőfi Sándor (1823–1849): A szájhősök

*Az nem lehet, hogy milliók fohásza
Örökké visszamálljon rólad, ég!
És annyi vér – a szabadság kovásza –
Posvány maradjon, hol elönteték.
Támadni kell, mindig nagyobb körökben,
Életnek ott, hol a mártir-tetem
Magát kiforrja csendes földi rögben:
Légy hű, s bízzál jövődbe, nemzetem.*

Arany János (1817–1882): Magányban

*Javában áll a vásár; a zsvivajban
Magsiketül a lelkiismeret.
A cég feloszlik; im végeladóban
Árverelik a kerületeket.
Kapós az áru; hogy ne! sokat ér,
S potomság, mit a boltos érte kér:
„Ki hazudik nagyobbat?” E sivár
Föltétel a kikiáltási ár.*

Vajda János (1827–1897): Sodoma

*Őrzők, vigyázzatok a strázsán,
Az Élet él és élni akar,
Nem azért adott annyi szépet,
Hogy átvádoljanak most rajta
Véres s ostoba feneségek.
Oly szomorú embernek lenni
S szörnnyűek az állat-hős igék
S a csillag-szóró éjszakák
Ma sem engedik feledtetni
Az ember Szépbe-szött hitét,
S akik még vagytok őrzön, árván,
Őrzők: vigyázzatok a strázsán.*

Ady Endre (1877–1919): Intés az őrzőkhöz

Az anyanyelv az önkifejezés lehetőségén túl az egész nép lelkének, észjárásának, történelmének, műveltségének, teremtő erejének és akaratának is foglalata.

Kosztolányi Dezső (1885–1936): Nyelv és lélek

*Oly korban éltem én e földön,
mikor besúgni érdem volt s a gyilkos,
az áruló, a rabló volt a hős, –
s ki néma volt netán s csak lelkesedni rest,
már azt is gyűlölték, akár a pestisest.*

Radnóti Miklós (1907–1944): Törredék

*Az én vezérem bensőmből vezérel!
Emberek, nem vadak –
elmék vagyunk! Szívünk, mig vágyat érlel,
nem kartoték-adat.
Jöjj el, szabadság! Te szülj nekem rendet,
jó szóval oktasd, játszani is engedd
szép, komoly fiadat!*

József Attila (1905–1937): Levegőt!

*Tudd meg:
szabad csak az, akit
Szó nem butít, fény nem vakít.
Se rang, se kincs nem veszteget meg,
Nyíltan gyűlölhet, átkozhat, szerethet,
A látszatot lenézi, meg nem óvja,
Nincs letagadni, titkolni valója.*

*Tudd meg:
szabad csak az, kinek
Ajkát hazugság nem fertőzi meg.
Aki üres jelszókat nem visít,
Nem áztat, nem ígér, nem hamisít,
Nem alkuszik meg. Hű becsületéhez,
Bátran kimondja, mit gondol, mit érez,*

Heltai Jenő (1871–1957): Szabadság

*Te megbecsülsz azzal, hogy fölfeded,
mi neked fölfedetett,
a jót, a rosszat, az erényt, a bűnt –
te bennünket növesztel, azzal,
hogy mint egyenlőkkel beszélsz velünk.
Ez – ez vigasztal!
Beh más beszéd ez!
Emberi, nem hamis!
A joggal erőt ad a legzordabbhoz is:
a kétségbeeséshez.*

Illyés Gyula (1902–1983): Bartók

A népköltészet, az irodalom után folytathatnánk a sort az alázat és a szeretet példaképeivel: a magyar szentekkel, nemzeti történelmünk nagyjaival, világhírű tudósainkkal, feltalálóinkkal, művészvilágunk kiemelkedő egyéniségeivel, népművészetünk östehetségeivel, a világ- és európai hírnevet szerzett sportolóinkkal, akiktől egy egész nemzet tanulhatott önzetlen hazaszeretetet, áldozatkészséget, emberi tisztességet, tenniakarást és következetes helytállást. Most mégsem ezt tesszük. Megemléztésükre csupán azért van szükségünk, hogy érzékeltessek: ezeréves fennállásunk óta milyen sokrétű és maradandó értéket teremtett népünk nemcsak saját hazája, hanem jogos büszkeséggel mondhatjuk, egész Európa, sőt a nagyvilág számára is.

Az Európához való csatlakozás – nem véletlenül – bennem *József Attilának*, a 20. század nagy magyar lírikusának *Tél* című versét idézi föl:

*Valami nagy-nagy tüzet kéni rakni,
Hogy melegednének az emberek.*

*Dalolna forró láng az égig róla
S kezén fogná mindenki földiét.*

*Azt a tüzet, ó jaj, meg kéne rakni,
Hogy fölengednének az emberek!*

Ez a jelképes tűzrakás 2004. május 1-jén majd be is következik. A „József Attila-i bizakodásnak” meg is lehet az alapja, ha a bentlévők és a belépők valóban egyenrangú partnernek tekintik egymást. Ha távol tartják magukat mindenfajta túlekedéstől, rivalizálástól. Ha képesek lesznek olyan kritikus önvizsgálatra, amelynek nyomán – a szóban forgó vers szavaival élve – megszabadulnának mindattól, „*ami antik, ócska*”, és irritálja más népek önértetét, igazságérzetét.

Személyes életsorsom jogán – mint Érsekújvár szülöttje, mint a benesi-dekrétum áldozata – azt kívánom, hogy a kiszámíthatatlanul föl-föllobbanó konfrontációk elkerülése végett maga az Európai Unió biztosítaná a nemzeteken belül élő etnikai kisebbségek jogait és védelmét. Egy ilyen állásfoglalás tenné igazán sebezhetetlenné és az egész világ számára példaképpé az Európai Uniót.

Nem árt azonban, ha mi is elgondolkodunk és számbavesszük, hogy nekünk mi a tenni-valónk, mit kell cselekednünk. Munkánk akad majd bőven!

- Tanulni más népektől sohasem szegény, sőt érdemes! Óvakodva persze a szolgálai utánzástól, az öncélú idegenmajmolástól.

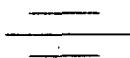
- Meg kell tanulnunk megbecsülni nemzeti értékeinket, hogy képesek legyünk elfogultság nélkül megbecsülni mi is a másokét.
- Sohasem feledkezhetünk meg arról, hogy nyelvében él a nemzet. Őriznünk kell ezért anyanyelvünk tisztaságát, gazdagítanunk kifejezőerejét, erősítenünk szemléletes alapjellegét.
- Megkülönböztetett tiszteletben kell tartanunk magyarságtudatunk erősítése érdekében országunk himnuszát, címerét, zászlaját és ezeréves múltunk valamennyi nemzeti ereklyéjét.
- Vállalunk kell határainkon belül és kívül: magyarságtudatunkat, együvé tartozásunkat, nemzeti évfordulóink tartalmas és méltó megünneplését.
- Nem feledkezhetünk meg történelmi egyházaink ezeréves múltunkban betöltött nemzetnevelő munkásságáról, magasszintű iskolakultúrájáról, széles körű karitatív tevékenységéről sem.
- Törekednünk kell az európai népek kultúrájának, történelmének, földrajzi adottságainak, különös nevezetességeinek, sajátos népszokásainak megismerésére, előtérbe helyezve közvetlen szomszédainkat.
- Ezért szélesítenünk kell idegennyelv-oktatásunkat, főképp pedig fokoznunk annak hatékonyságát, elsősorban a kommunikációs nyelvi készség fejlesztését, középpontba állítását.
- Nagy gondot kell fordítanunk a közelmúlt – tényeken alapuló, a legújabb kutatásokra támaszkodó – történelmének tanítására, megakadályozva ezáltal is a hamis és téves történelmi nézetek továbbélését.
- A lélekgazdagító esztétikai élmények érdekében jobban ki kell használnunk a különböző művészetek széles körű lehetőségeit: iskolán belül és kívül.
- Mindent meg kell tennünk, hogy olvasáskultúránk ismét méltó helyére kerüljön: társadalmi és iskolai gyakorlatunkban egyaránt.
- Néphagyományaink ápolása megköveteli, hogy érdeklődést keltsünk a folklór iránt, s megerősítsük az ilyen jellegű alkotókörök működését is iskoláinkban.
- A valóság tükrében tovább kell mélyítenünk, erősítenünk a hazafias, az erkölcsi, az érzelmi, a közösségi nevelés hatékonyságát.
- Mindennapjaink jelzései nyomán nagy gondot kell fordítanunk a modor, a beszédstílus, a viselkedéskultúra, a disztíngvált emberi magatartás kialakítására és fejlesztésére is.
- Élnünk kell az Európa adta lehetőségek kiaknázásával: az arra érdemes tehetségeink kibontakoztatása érdekében, hogy külföldről visszatérve itthon gyarapíthassák hazánk hírnevét és megbecsülését.
- Minden emberi tevékenység rangját a hozzáértés, a szakértelem, az értékteremtés és minőség adja. Így iskoláink munkájában is ennek középpontba állítása a legfontosabb feladatunk, különös tekintettel az új Nemzeti Alaptantervre.
- Mindenképpen növelnünk kell a tanulást, a munka szeretetét, a munka megbecsülését, s ezzel összefüggésben a lankadatlan szorgalom, a kitartás, munkafegyelem és felelősségérzet nélkülözhetetlen szerepét.
- Az egyre szélesedő európai horizont indokolttá teszi azt is, hogy kialakítsuk tanítványainkban a nagy elődök nyomán – *Apáczai Csere János* (1625–1659), *Misztófalusi Kis Miklós* (1650–1702), *Kőrösi Csoma Sándor* (1784–1842) – a maradandó értékekre való nyitottságot, fogékonyságot.
- Hatékonyabbá kell tennünk tanulóink kritikai készségét – saját jövőjük és mindannyiunk érdekében –, hogy elkerülhessék a sok irányból rájuk leselkedő veszélyeket és ezek következményeit.

A teljességre ugyan nem törekvő mondandóból úgy gondolom, hogy egyértelműen ki-
világlik, melyek a legfontosabb célok és feladatok, s mit kell tennie most és a csatlakozás utáni
években folyóiratunknak, szerkesztőségünknek.

Ha közös összefogással, akarással és megalkuvás nélküli következetességgel elvégezzük
mindazt, amit itt felsorakoztattunk, akkor bátran elmondhatjuk *Vörösmarty Mihály*tal:

*„Mi dolgunk a világon? Küzdeni
Erőnk szerint a legnemesbékért.
Előttünk egy nemzetnek sorsa áll.
Ha azt kivítettük a mély sülyedésből,
S a szellemharcok tiszta súgaránál
Olyan magasra tettük, mint lehet,
Mondhatjuk, térvén őseink porához:
Köszönjük élet! Áldomásodat,
Ez jó mulatság, férfi munka volt!”*
(Gondolatok a könyvtárban)

Hittel és őszinte szívvvel erre csak azt mondhatom:
Adja Isten, hogy úgy legyen!

BÁCSI JÁNOS
igazgató
SZTE JGYTFK Gyakorló Ált. Iskolája
Szeged

Minőségbiztosítás az SZTE JGYTFK Gyakorló Általános Iskolájában

Bevezetés

Iskolánk nem pályázott arra, hogy mások segítségével, közreműködésével építse ki mi-
nőségbiztosítási rendszerét. Nem azért, mert félünk bármilyen külső ellenőrzéstől, megméret-
tetéstől, hiszen sokszor önként jelentkezünk a különböző szintű tantárgyi mérésekre. Nevelő-
testületünk nyitott, egy-egy tanévben sok tárgyból tart városi és megyei bemutató tanításokat.
A zárótanításokon és azok elemzésén rendszeresen jelen vannak a tanszékek metodikusai,
oktatói, az ő észrevételeik, folyamatos kontrolljuk eddig is segítette nevelő-oktató munkánkat.
Meghívottként ott vagyunk a szaktanszékek értekezletein, jelen vagyunk az egyetem és a kar
különböző rendezvényein.

Mindezek arra ösztönözték nevelőtestületünket, hogy egyhangúlag amellett foglaljunk
állást, hogy önmagunk oldjuk meg a törvény által előírt minőségbiztosítási feladatokat.

Speciális feladattal kerültünk szembe, hiszen többfunkciós iskolánknek a minőségbizto-
sítási rendszerét *három* területen kellett kidolgozni:

- a) A tanulóink nevelését és teljesítményét felölelő minőségbiztosítási rendszer kidolgozása.
- b) A nevelőtestület oktatómunkájának minőségbiztosítása, valamint a nem oktató dolgozóké úgyszintén. (A nem oktató dolgozók minőségbiztosítását együtt kezeljük a nevelőtestületével, mivel úgy gondoljuk, hogy az ő munkájuk színvonala nem választható el az oktatás más feladataitól.)
- c) A harmadik terület szakvezetőink jelöltképzésének minőségbiztosítása.

A teljes minőségbiztosítási rendszer kidolgozására *nyolc* minőségi kört hoztunk létre. Ezek a minőségi körök spontán szerveződtek, mivel úgy gondoltuk, a baráti közösségek őszinte, szókimondó légköre alkalmasabb a kritikára és a kreatív újításra, az innovációra, mint a felülről irányítással létrehozott csoportok.

A minőségi körök rendszeresen (havonta) tartanak megbeszéléseket, a körök vezetői pedig hathatente találkoznak, vezetőjüknek az egyik igazgatóhelyettest választották. Az értekezleteken állandó meghívottként jelen van az igazgató, de nem tagja egyik csoportnak sem.

A minőségi körök vezetői kérdőíveket készítettek a helyzetelemzéshez. Céltklienseink: tanulók, szülők, dolgozók, s a fenntartó. A visszaérkezett kérdőívek alapján meghatároztuk iskolánk erős és gyenge pontjait, középtávú fejlesztési tervet dolgoztunk ki.

I. Helyzetelemzés

I.1. A nevelőtestület önmeghatározása

22 kérdés segítségével kerestünk arra választ, hogy hogyan ítéli meg, értékeli a nevelőtestület önmagát. Az önminősítést 1-10-ig terjedő skálán kellett bejelölni. Az így kapott eredmény összegzését az 1. táblázat mutatja.

Hogyan látja a nevelőtestület önmagát?

A pedagógusok szívesen fordulnak problémáikkal az igazgatóhoz.	94 %
A nevelők nem szeretnék más iskolában dolgozni.	88 %
A nevelők személyes problémáikat is gyakran megbeszélik egymással.	86 %
A pedagógusok elégedettek az iskolavezetéssel.	84 %
A testület a főbb nevelési kérdésekben egységes álláspontot képvisel.	82 %
Ha valaki bajban van, számíthat kollégái segítségére.	82 %
A pedagógusok gyakran megbeszélik egymással a nevelési problémáikat.	78 %
A tanárok többsége lelkesedéssel dolgozik.	78 %
A fiatalabb és az idősebb pedagógusok jól megértik egymást.	78 %
Közös feladatok esetén a testület jól együttműködik.	76 %
A pedagógusok szívesen ellátnak munkaidőn túl is iskolai feladatokat.	76 %
Amikor a tantestület együtt van, jó a hangulat.	76 %
A nevelők között iskolán kívül is kialakultak baráti kapcsolatok.	74 %
A testület tiszteli az újat javasoló kollégákat.	74 %
A nevelők a tantestületben jól érzik magukat.	72 %
Előfordul, hogy a testület tagjai otthonukba is meghívják egymást.	72 %
A nevelőket érdekli, ami kollégáikkal az iskolán kívül történik.	70 %
A pedagógusok szívesen vállalnak – ha szükséges – nehezebb feladatokat is kollégáik helyett.	68 %
A tanári szoba barátságos légkörű.	68 %
A nevelők között nincsenek személyes ellentétek.	66 %
A tantestület jó közösség.	66 %
A testületben nincsenek klikkek.	60 %

1. táblázat

Az eredmények elemzéséből kitűnik, hogy a legfontosabb kérdésekben egyetért a testület, hogy elégedett a vezetéssel, és szívesen dolgozik ebben az iskolában.

Probléma, hogy vannak klikkek, de ez természetes ott, ahol 124 felnőtt dolgozik együtt, 937 gyermeket nevel, oktat.

Ezért – úgy ítéljük meg – elkerülhetetlen a jó értelmű „klikkesedés.” Bizonyos helyzetekben a „klikk” eredményesen tud dolgozni, ennél fogva engedték a minőségi köröket spontán szerveződni.

Az elemzésből derült ki, hogy a jelenlegi tanári szoba nem felel meg az igényeknek, az elvárásoknak. Hogy a kollégák optimálisabb környezetben tudjanak dolgozni, tárgyalni a szülőkkel, olyan tanári szobát alakítottunk ki ebben az évben, amelynek tervét a kollégák készítették el.

I. 2. Iskolánk tulajdonságai

Ehhez a felméréshez olyan kérdőívet használtunk, amelyeknek segítségével a megadott 22 tulajdonságot 1-5-ig kellett a kollégáknak, a tanulóknak és szüleiknek minősíteni. Az összesített eredményt a 2. táblázat mutatja.

1. következetes	(3,76)	12. lelkes	(2,41)
2. takarékos	(3,39)	13. kulturált	(2,37)
3. komoly	(3,29)	14. gondos	(2,35)
4. anyagiasság	(3,17)	15. egymásra figyelő	(2,34)
5. képmutató	(3,17)	16. barátságos	(2,26)
6. szigorú	(3,1)	17. erős	(2,15)
7. konzervatív	(3,08)	18. igazságos	(2,11)
8. kemény	(3,0)	19. igényes	(2,1)
9. rendezett	(2,52)	20. megértő	(2,0)
10. oldott	(2,59)	21. ösztönző	(1,94)
11. reális	(2,51)		

2. táblázat

A 2. táblázat elemzéséből kiderül, hogy a pozitívumokat – következetesség, takarékoság, komolyság stb. – erősíteni kell. A negatívumok tekintetében két teendőnk van: a) Bizonyos előkelő helyen álló negatívumokat – anyagiasság, képmutatás, szigorúság és konzervativizmus – háttérbe kell szorítani.

b) Bizonyos utolsó helyeken szereplő pozitív tulajdonságokra – ösztönzés, megértés, igényesség és igazságosság – nagyobb gondot kell fordítanunk, hogy a rangsorban előre kerüljenek. Ezek megoldásán jelenleg dolgozunk.

I. 3. Az iskola feladatai

A feladatokat 20 követelménypontban foglaltuk össze, és kértük a klienseket, hogy állítsák fontossági sorrendbe. Az eredményt a 3. táblázat mutatja.

1. Az egyéni képességek fejlesztése
2. A gondolkodás és az értelem fejlesztése
3. Az anyanyelv megfelelő elsajátítása
4. Tisztességre, erkölcsre nevelés
5. Szeretetteljes bánásmód
6. Felkészítés a továbbtanulásra
7. Idegen nyelv elsajátítása

8. Rendre, fegyelemre nevelés
9. Tudományos ismeretek átadása
10. A haza szeretetére nevelés
11. Mozgás, sportolás lehetőségének biztosítása
12. Másokkal való együttműködésre nevelés
13. A magyar nemzeti hagyományok megismertetése
14. Megfelelő étkezés, napközis ellátás
15. Vallásos nevelés
16. A közösségi szellem fejlesztése
17. Játék, szórakozás, kellemes elfoglaltság
18. Szexuális nevelés
19. Egészséges életmódra nevelés
20. Politikai, állampolgári nevelés

3. táblázat

A 3. táblázat első öt gondolatával egyet lehet érteni, ezt kell erősíteni, de ha az EU elvárásainak meg akarunk felelni, ha európai polgárokat akarunk nevelni, akkor a következő feladatokra az eddiginél sokkal jobban oda kell figyelni: Másokkal való együttműködésre nevelés; megfelelő étkezés, napközis ellátás; a közösségi szellem fejlesztése; egészséges életmódra nevelés.

A megfelelő étkezést és napközis ellátást már meg tudtuk oldani. Nagy hangsúlyt fektettünk az egészségnevelésre, erre külön iskolai programot dolgoztunk ki. A kooperáció fejlesztését az nehezíti, hogy néhány tantárgyi program és metodikájuk nem ad lehetőséget az együttműködésre. Jó lenne ezek helyett más programokat választani, de a tanári szabadságot sértené, ha a váltás igazgatói utasításra történne, marad a lassú meggyőzés.

I. 4. Az igazgató munkájának megítélése

A vezető minősítése a 25 megállapítás 1–10-ig való pontozásával történik.

1. A pedagógusok nem félnek az igazgatótól	98 %
2. Az igazgató magas szintű szakmai felkészültséggel rendelkezik	96 %
3. – nem terheli a tanárokat feleslegesen.	96 %
4. – szobájába bárki bármilyen problémával nyugodtan bemehet.	96 %
5. Az iskolavezetés fontosnak tartja a tanárok szakmai fejlődését.	96 %
6. Az igazgató bírálatában igyekszik tapintatos lenni.	94 %
7. – közvetlen, nem tart távolságot.	94 %
8. A tantestület tagjai a nevelés területén megvalósíthatják egyéni elképzeléseiket.	94 %
9. Az értekezletek jól irányítottak, nincs sok felesleges szócséplés.	92 %
10. Az igazgató segítséget nyújt a tanároknak a problémák megoldásában.	92 %
11. – kezdeményezésre, új módszerek, megoldások keresésére ösztönzi a nevelőket.	90 %
12. – világosan, egyértelműen határozza meg a tantestület feladatait.	90 %
13. – és a testület között nevelési kérdésekben nincsenek alapvető ellentétek.	90 %
14. – nemcsak saját álláspontját tekinti az egyedül érvényesnek.	90 %
15. – jó szervező.	86 %
16. – önálló véleményalkotásra, vitára ösztönzi a nevelőket.	86 %
17. – mielőtt dönt, tanácsot, véleményt kér a tantestülettől.	84 %
18. Az iskolavezetés törődik azzal, hogy a tantestület tagjai jól érezzék magukat.	84 %
19. Az igazgató megköveteli, hogy mindenki képességei legjavát nyújtsa.	82 %
20. – tájékozott az iskolában történt eseményekről.	80 %
21. – a ténylegesen elvégzett munka alapján értékeli a nevelőket.	80 %

22. Az igazgató jól ismeri egyénileg is a nevelőket.	80 %
23. – ismeri az iskolába járó gyerekek jelentős részét.	74 %
24. – tájékozott munkatársai személyes problémáiról.	72 %
25. – az egész iskolában jól látható.	66 %

4. táblázat

A helyzetelemzés számszerű eredményeit nevelőtestületi értekezleten ismertettük a kollégákkal, itt fogadtuk el azt a fejlesztési tervet, amelynek konkrét feladatain a minőségi körök dolgoztak, és ezután is fognak dolgozni. A rövid- és középtávú ellenőrzési tervünk előírja, hogy nevelő-oktató munkánk egy éven belül frásbeli minősítést kapjon. Az elemzést és a feladattervet a szülőkkel megismertettük.

II. Tanulóink teljesítményének minőségbiztosítása

Egy alapfokú oktatási intézmény teljesítményét két mérőszám mutatja a legpontosabban:

a) Az első, hogy hány gyermek jelentkezik az adott intézménybe, hiszen szabad iskola-választás van, az iskolák között pedig már folyik a verseny, hogy pedagógiai programjukkal minél több gyermeket vonzzanak az intézményükbe.

b) A második, hogy a végzett tanulók közül hányan hol folytatják tanulmányaikat.

Iskolánk esetén mindkét mérőszám pozitívnak mondható. Az utóbbi öt év átlagát figyelembe véve – a negatív demográfiai mutatók ellenére – iskolánkba két és félszeres a túljelentkezés. A hozzánk kerülő gyermekek tudásra orientáltak, a szülők igazi partnerek, elvárják a minőséget, nekünk pedig teljesíteni kell, nehogy ez a hagyomány megszakadjon. Szintén az utóbbi öt év átlagát figyelembe véve nyolcadikosaink 96 %-a középiskolában, 4 %-a szakiskolában tanul tovább. A középiskolák visszajelzése alapján állíthatjuk, tanítványaink megállják a helyüket. A minőség része, kliensi elvárás, hogy felkészítsük tanítványainkat a középiskolai tanulmányokra.

Tanulóink minőségbiztosításának másik kontrollja, hogy 2001-ben kötöttünk egy együttműködési megállapodást az OKÉV-vel. Ebben vállaltuk, tanulóinkkal frattathatják a tantárgyi próbateszteket, ők pedig cserébe a tesztek alapján visszajeleznek, hogy hogyan teljesítettek tanulóink, hol állunk az ország többi iskolájához képest, hol és miért kell korrekciót végrehajtanunk az oktatás menetében. Az együttműködés jól bevált, jól működik, mindkét fél sokat profitál belőle.

III. A nevelőtestület minőségbiztosítása

A helyzetelemzésből már kiderült, hogy a kollégák szeretik iskolájukat, munkahelyüket. Sokat tesznek, teszünk érte, az utóbbi időben jelentős összeget tudtunk fordítani felújításra, korszerűsítésre, eszközbeszerzésre.

A kollégák munkájának minőségét három aspektusból vizsgálhatjuk:

a) munkakörülmények, b) ellenőrzés-értékelés, c) a továbbképzés lehetőségei.

a) A *munkakörülmények* jelentősen befolyásolják a munkafolyamat hangulatát és eredményét. Az épület korszerűsítéséről már volt szó, de még néhány dolgot meg kell említeni: A tetőszerkezet teljes cseréje mellett elkezdődött az épület tatarozása, felújítottuk a szociális helyiségeket, megtörtént az elektromos hálózat és a világítás korszerűsítése. Modern, európai szintű ebédlőnk és konyhánk van. Megoldottuk dolgozóink iskolai étkeztetését. A tanári szoba

kialakításán jelenleg dolgozunk. A kollégák több helyen hozzá tudnak férni az Internethez. Az eszközfejlesztés a kollégák igényeit figyelembe véve történik.

Saját takarítószemélyzetünk van, nem kötöttünk szerződést takarítóvállalattal, mert azt gondoljuk, hogy saját dolgozóink ezt a feladatot jobban látják el, mint egy kívülálló cég. Ezért az ő munkájuk ellenőrzése és értékelése része a minőségbiztosítási rendszerünknek. A nyolc minőségbiztosítási csoport közül egy nem oktató dolgozóké.

b) A pedagógusok munkájának az ellenőrzése és értékelése a 2002/2003. tanévtől kezdődően egy rövid (1 éves) és egy hosszú távú (5 éves) ellenőrzési terv alapján történik.

A rövid távú ellenőrzési terv szerint ebben a tanévben az iskolavezetés a munkaközösség-vezetők közreműködésével minden kollégát meglátogat. A látogatás tapasztalatait megbeszéljük, majd feljegyzés formájában rögzítjük. Amikor csak tudunk, lehetőséget biztosítottunk arra, hogy az óralátogatásokon és azok megbeszélésén minden szakos kolléga részt tudjon venni. E munkának a vége felé tartunk. A tapasztalatok pozitívak. Megismerjük egymás munkáját, tanulunk egymástól, az ellenőrzés és az értékelés valóban betölti azt a funkcióját, amit a vezetés folyamatában be kell töltenie.

A hosszú távú ellenőrzési terv alapján a következő években néhány munkaközösség tevékenységét fogjuk vizsgálni mindenre kiterjedően.

c) A minőségi munka alapfeltétele, hogy a tanárok rendszeresen továbbképezhessék magukat, részt vehessenek konferenciákon, pályázatokon.

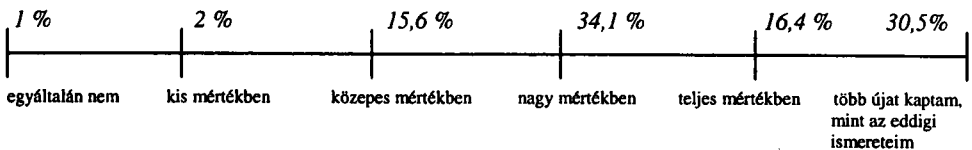
Amióta a tanártovábbképzést is tervezzük, jelentős eredményeket értünk el. Nevelőtestületünkben egy kivételével mindenki volt legalább 120 órás akkreditált továbbképzésen. A fő cél másoddiploma vagy a pedagógus szakvizsga megszerzése. Ez egyéni és iskolai érdek is.

Testületünkben több olyan kolléga van, aki kutat, tudományos tevékenységet végez, bekapcsolódik a szaktanszékek munkájába, pályázatokat ír. Az ő számukra biztosítani kell, hogy eljuthassanak kongresszusokra, külföldi tanulmányutakra. Része ez is a minőségnek, hiszen az ott szerzett tapasztalatokat beépítik mindennapos tevékenységükbe, sikereik ösztönzően hatnak a többi kolléga munkájára.

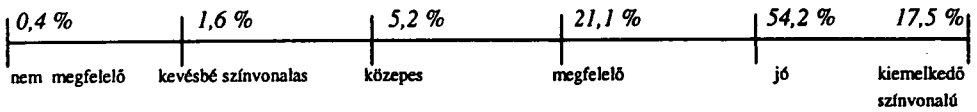
IV. A jelöltképzés minőségbiztosítása

Az elmúlt tanévben gyakorlóiskolánk elérte, hogy valamennyi gyakorló tanárjelölt elmondta véleményét az itt folyó gyakorlati képzésről, a szakvezetőjéről. A minősítéshez a következő kérdőívet használtuk: (A skálán a feltüntetett számadatok azt mutatják, hogy a megkérdezett hallgatók hány %-a hogyan minősítette a szakvezetők munkáját):

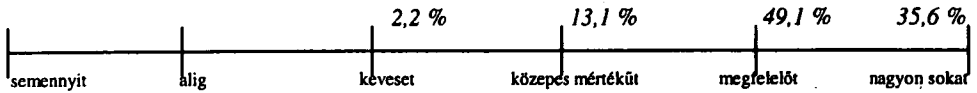
„1. A gyakorlati képzés alatt milyen mértékben egészítette ki a főiskolán szerzett szakmai pedagógiai ismereteit?

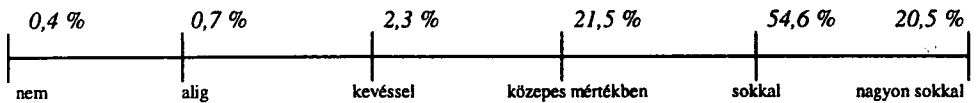
2. Milyenek tartotta a csoportos előkészítő órák szakmai színvonalát, tartalmát?

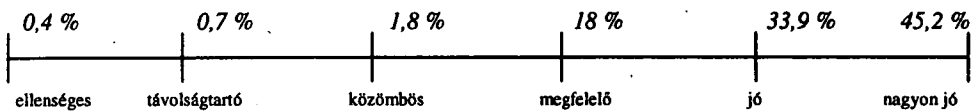
3. Mennyi segítséget kapott az egyéni előkészítésen tanítási gyakorlatához, önálló tervező munkájához?

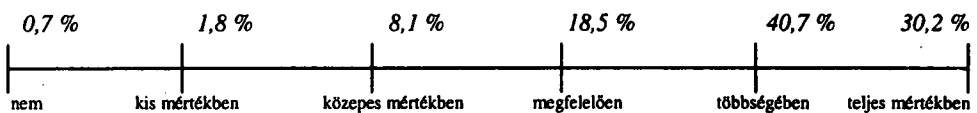
4. Megismerkedett-e a bemutató órákon olyan módszerekkel, eljárásokkal, amelyeket követendőnek tart, és a későbbiekben saját gyakorlatában felhasználja?

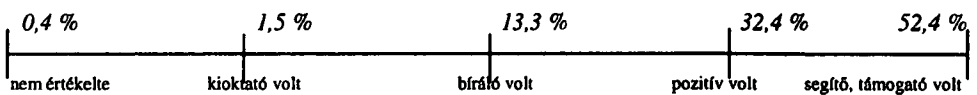
5. Milyenek látta a szakvezető tanár és a gyerekek kapcsolatát?

6. Az Ön által vezetett órák, foglalkozásokon kapott-e elegendő pedagógiai szabadságot egyéni elképzelései megvalósításához?

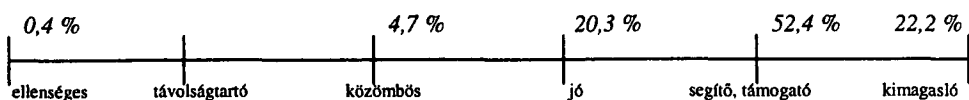
7. Hogyan értékelté szakvezetője az Ön óráit, tanítási gyakorlatát?

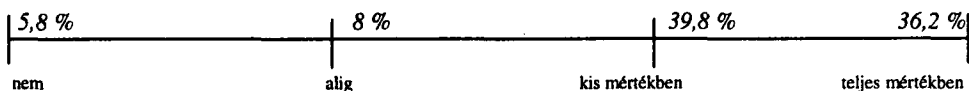
8. Ön szerint megfelelően, kellőképpen objektívan értékelték-e teljesítményét?

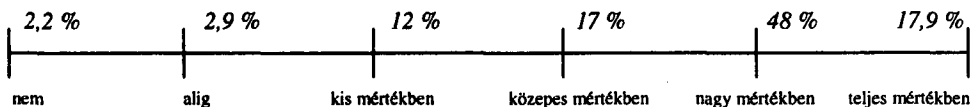
9. Milyen volt közös munkájuk során szakvezetőjének emberi hozzáállása, bánásmódja?

10. Szakvezetőjétől kapott-e lehetőséget bekapcsolódni a tanításon kívüli iskolai munkába? (ünneplés, ügyelet, szertári munka, stb.)

11. Mennyiben járult hozzá gyakorlóiskolai tanítási gyakorlata szakmai elkötelezettségének, hivatásstudatának kialakulásához, annak megerősödéséhez?

12. Milyen ötlete, javaslata van, amellyel a szakvezetők, gyakorlatvezetők jobba, hatékonyabbá tehetnék a hallgatók munkáját, illetve a gyakorlati képzés egészét?"

A 12. kérdésre adott válaszokból kiderült: jó lenne kisebb létszámú csoportokban dolgozni; az egészségtan szaknak szaktanterem kell; a módszertant oktató és a szakvezető munkáját jobban össze kell hangolni; a tanórán kívüli tevékenységbe jobban be kell vonni a hallgatókat; a könyvtárunk tankönyvkészletét növelni kell.

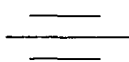
A felmérés eredményét a nevelőtestülettel megbeszéltük, a hibák korrigálása folyamatos. A tanév végén újra elvégezzük a felmérést.

A felmérés eredményét, valamint a konkrét javaslatokat továbbítottuk a főiskola Jelöltképzési Bizottságának.

Összegzés

Amikor egyértelművé vált, hogy ki kell dolgoznunk intézményünk minőségbiztosítási rendszerét, és elkezdtünk erről beszélgetni, a kollégák ambivalens érzésekkel fogadták. Egyrészt félték az új feladattól, állandó ellenőrzést láttak benne, a nevelők munkájának írásos minősítését az előző rendszer „visszatéréseként” akarták megélni, újabb adminisztrációs feladatokat tartottak. Másrészt úgy értelmezték, ugyanazt fogják csinálni, mint eddig.

Ma már tudjuk, hogy a két érzés közül egyik sem igazolódott be. Jót tett a minőségbiztosítás. Valóban ugyanazt csináljuk, de – a minőségbiztosításnak köszönhetően – kicsit jobban és az mégsem ugyanaz. Figyelünk olyan dolgokra, amelyekre eddig nem figyeltünk. Jobbak lettek a körülményeink, szépült, csinosodott iskolánk. Az óralátogatásokkal megismerjük egymás munkáját, és így talán végre sikerül egységesebb nevelési eljárásokat kidolgoznunk.

Kistérségi iskola kiemelkedési lehetőségei egy határ menti kisvárosban

*„Erkölcsi felelősségünk nem az, hogy megállít-
suk a jövőt, hanem hogy formáljuk, és sorsunk-
nak emberileg tűrhető irányokat szabjunk, eny-
hítve az átmeneti helyzet okozta traumán.”*

(Alwin Toffler)

Bokor Ágnes elemzésében olvasható az a megállapítás szakirodalomra hivatkozva, hogy „az ország hagyományosan elmaradott területeinek – Szabolcs-Szatmár, Viharsarok, Órség – egyes közzetei” tekinthetők. Nem mai keletű tehát a gazdasági, társadalmi, kulturális stb. elmaradottság ezen a területen.

E térségekre is érvényes az elvárás, hogy oktatásában a gyermekeket és a felnőttoktatásban résztvevőket az élethosszig tartó tanulásra ösztönözze, s számára ez biztosítani is tudja.

1998-ban készült el az a tizenegy országot – ezek között Magyarországot is – felölelő OECD vizsgálat, amelynek célja „az életen át tartó tanulás finanszírozása alternatív megközelítések elemzése volt. Az OECD igazgatósága (OECD Directorate for Education, Employment, Labour, and Social Affairs Education and Training Division) által összeállított szempontrendszer igen széleskörű elemzést kívánt meg minden résztvevő országtól, amely kiterjedt az oktatás minden szintjének részvételi arányaira, költségeire, finanszírozására, forrásaira, hatékonyságára, minőségellenőrzésére, fejlesztési elképzeléseire stb. Kiterjedt továbbá arra, hogyan lehetne a lakosság iskolázottságát egy az OECD által optimálisnak elképzelt szintre fejleszteni.¹ Ennek az adja az aktualitását, hogy most látszik formálódni a kormányzat szándéka² a felnőttképzés újragondolását illetően.

Az innováció az oktatásügyben is olyan belső megújulást jelent, a rendszeren belül az alkotóerők olyan sikeres mozgósítását jelenti, amelynek a végeredményeként valamilyen széles körben hasznosítható új „termék”, új rendszer, új eljárás stb. alakul ki. Az innovációnak meghatározott külső és belső feltételei vannak. *Külső feltétel:* oktatáspolitikai, *belső feltétel:* az iskolán belüli innovációs képesség és innovációs törekvés. Az innováció egyik részjelleme az innovációs plafon, amelynek a túl alacsonyra szabottsága miatt az innováció deformálódik.

A *modernizációnak* tehát mind az *innovációra*, mind a *reformra* szüksége van. A nem diktatórikus, hanem demokratikus reform éppen arra való, hogy a tömeges innovatív tevékenység számára „zöld utat”, szabad mozgásteret, kijutási lehetőséget teremtsen. A szerves fejlődés,

¹ *Az életen át tartó tanulás finanszírozásának alternatív megközelítései – nemzeti beszámoló – Magyarország – 1998* című tanulmány a Professzorok Háza Felsőoktatási Koordinációs Iroda koordinálásában készült el.

² A kormányprogram *Az ország jövője a polgárok jövője* című fejezetében a *Szakképzés* című részben így ír: „A Kormány kezdeményezi, hogy széles körű szakmai-társadalmi egyeztetésre alapozva az állampolgárok munkaerőpiaci pozíciójának folyamatos javítása, versenyképességük, s ezáltal a gazdaság egészének teljesítménye javítása érdekében induljon meg a felnőttek oktatását szakképzését jogi garanciákkal is biztosító felnőtt képzési törvény koncepcionális előkészítése... Az új szabályozás tegye lehetővé a piacgazdaság feltételei között az állampolgárok élethosszig tanulását, folyamatos át-, és továbbképzését, a korszerű oktatási programok és módszerek, tematikák rendszerező alkalmazását.”

a közmegegyezéses modernizáció természet adta és mesterségesen emelt akadályait, korlátait csak az innovációt segítő reform képes lebontani.

Az innováció a mikroszféra (intézményi szint) modernizálását segíti elő, a reform a makroszféra (az egész iskolarendszer) modernizálásának eszköze.

A szerves fejlődés a demokratikus reformok útja, legjellemzőbb vonása a folyamatosság. Az oktatáspolitikai programok, a fejlesztési koncepció, a „játékszabályok”, az intézmények, valamint a szakmai tudományos közösségek folyamatosságát jelenti.

A demokratikus iskolareform az iskolarendszer egészének átállása az eddigi szervesen fejlődési pályáról egy szerves fejlődési pályára. A modernizációs minta a nemzetközi orientáció. Egy ország csak úgy modernizálhatja iskoláit és iskolarendszerét, ha szakemberei megbízható képet alkotnak más országok értékeiről és vívmányairól, ha figyelemmel kísérik a modernizáció nemzetközi tendenciáit. Minden modernizáció feltételezi a modernizációs minták folyamatos értékelését, az adott országhoz igazodó alkalmazását.

Európához mindenki másként kíván felzárkózni. Egészen más európai színvonalat képvisel az egykori nyugatnémet iskolarendszer, mint a francia, osztrák, olasz stb. Az iskolaügyi modernizáció lényege, hogy a világ élvonalának legjobb törekvéséhez zárkózzunk fel. Az orientáló eszmék, a modernizációs minták arra valók, hogy szintetizáljuk őket. Az orientációs szempontból értékelhető fő nemzetközi tendenciák értékesítéséhez a következő tendenciapárok vehetők figyelembe:

Természeti közelség – civilizáció

Gyakorlatiasság – elméletigényesség

Tradíció – modernizálás

Kollektívizmus – individualizmus

Kultúráközpontúság – egyénre alapozott követelmények

Egy konzervatívabb iskolarendszerben inkább az első oszlopra, egy progresszívebben inkább a második oszlopra jellemző tendenciák érvényesülnek erőteljesebben.

A globális helyzetkép felvázolására egyszerűsített modelleket alkalmazunk (legyen a minta Európa, Észak-Amerika, Japán).

Az *európai oktatásügyi* fejlődésnek tendenciái alapján azt állapítottuk meg, hogy nagy hangsúlyt kap a civilizáció, az elméleti tudás, az individualizmus, az általános kultúráközpontúság. A konzervatív vonások dominanciája jellemző. Egyensúly csak a modernitás és a tradíció tendenciapáron belül van.

Az *észak-amerikai oktatásügyben* kevesebb a konzervatív vonás. Jelentős túlsúlya van a civilizációnak, a gyakorlatiasságnak, az individualizmusnak. Az amerikai iskola lebecsüli, elhanyagolja az elméleti tudást.

Japánban az egyensúlyban lévő tendenciapárok sokasága jellemző. Viszont a túlfeszített kultúráközpontúság és a kollektívizmus elnyomja az egyéni érdekeket, így a kultúra dehumanizálódik.

A három példát összefoglalva a következtetésünk a következő: egyik civilizált régió sem alkalmas arra, hogy az egyetlen modernizációs mintája legyen és egyiket sem lehet az orientációs látószögből kihagyni.

Az ideális helyzet, amely a helyes orientáció számára „jól jöhet még”, az, hogy szintézisekben, ellentétekben, ellentétes irányú tendenciák valóságos, bensőséges, termékeny kapcsolataiban gondolkozunk.

Battonya város Békés megyében, a Száraz-ér két partján fekszik, a magyar román határ mellett, Szegedtől 80 km-re, Békéscsabától 62 km-re, Gyulától 55 km-re és Aradtól (Románia) 26 km-re. Ez utóbbira épül az 1995-ben megnyitott közúti személyforgalom lebonyolítására alkalmas, állandó határátkelőhely (Battonya és Turu között). A településen azóta ez az egyik legjelentősebb munkahely az önkormányzat és intézményei, a határőrizeti kirendeltség és a MOL helyi telepe mellett.

A környék termőföldje könnyen művelhető, jó vízgazdálkodású, humuszban gazdag vályogtalaja megfelelő feltételeket biztosít a mezőgazdasági termeléshez. Évtizedeken keresztül 3-4 termelősövetkezet gazdálkodott, ahol a lakosság jelentős része állandó, biztos jövedelemhez jutott. A mezőgazdasági rendszer átalakulása után a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma nagymértékben csökkent, a meglévő Dózsa Rt. és Május 1. Rt. dolgozói közül télen sokan átmenetileg munkanélkülivé válnak, s csak a tavaszi munkák megkezdésekor lép(het)nek újra munkába.

A mezőgazdasági művelésre alkalmas terület kisebb-nagyobb része magántulajdonba került, amit vagy pénzért, vagy terményért bére adnak, illetve saját maguk művelik meg a tulajdonosok. A területek nagysága nem teszi lehetővé, hogy felvegye a mezőgazdasági munkát végezni tudó munkaerőfelesleget, legfeljebb idénymunkásként, alkalmilag.

Az ipari termelés a településen még szembetűnőbben csökkent: az Umató Kft., a Szíffolt Kft., és a Mol Rt. telephelyein talán százan dolgozhatnak kb. fele arányban nők (varrónők) és férfiak (asztalosok, betanított és szakmunkások). Így a település iparüzési adóbevétele kb. 41 millió forint a hasonló létszámú (kb. 6500-7000) települések kb. 100 millió forintjával szemben. Korábban a MOM az Asztalosipari Ktsz., a Szőnyegszövő, a BHG, az ÁTEV, a tesztüzem stb. főleg szak- és betanított munkásokat foglalkoztatott.

Az ipari és mezőgazdasági munkahelyek dolgozóit a helyi középiskola nevelte ki: mezőgazdasági gépszerelő, műszerész, baromfifeldolgozó szakmákban, illetve érettségizettekkel látta el a munkahelyeket.

Azok az emberek, akik nem jutottak munkához, szociális ellátásért folyamodnak az önkormányzatokhoz: rendszeres szociális segélyben 300-400 ember részesül, amit állami finanszírozásból és a helyi önkormányzat 55 millió forintjából fedeznek. Ha ezek az emberek valamilyen vállalatnál, rt-ben dolgozhatnának, akkor ez az összeg csökkenhetne, az iparüzési adó bevétele pedig nőhetne.

Egyéb problémát jelent még, hogy a település lélekszáma csökkenő tendenciát mutat, a korösszetételben pedig az idősek aránya növekszik. Érdekes jelenség, hogy a valamikor Battonyáról elszármazottak visszaköltöznek, illetve a településhez így nem kötődő (általában valahol munkanélkülivé váló) emberek költöznek ide úgy, hogy eladják más településen lévő házukat, lakásukat. Itt jóval olcsóbban vesznek másikat, és (jó esetben) néhány év alatt élék fel a különbözetet, majd segélyért folyamodnak az önkormányzathoz. A beköltözők harmadik csoportja a Romániából beköltözők (kb. 70 fő idáig), akik közül szintén sokan nem jutnak munkához.

A munkát végezni akarók előtt a vidékre járás az egyik lehetőség, aminek több formája létezik: az egyik az alkalmi munkavégzés (dinnye-, hagyma- stb. szezonban); a másik a környező településekre való eljárás (pl. Mezőkovácsházára a baromfifeldolgozóba); a harmadik pedig a további településekre való napi eljárás (pl. Székesfehérvár, Zalaegerszeg, Budapest ipari összeszerelő üzemeiben). Az átjáró (ingázó) vállalati dolgozók helyzete viszonylag jobb. Az alkalmi munkákkal a napi 10-12 órás munkavégzés, a távollét, a rendszertelenség a stabilitás helyett inkább bizonytalanságot, „egyszer hopp, másszor kopp”-jelenséget eredményez. A munkanélküliek egy része a település Városellátó Szervezetének irányításával közmunkát végez(het), másik része még azt sem, vagy csak hosszas várakozás után.

Azoknak a munkanélkülieknek, akik kikerülnek a rendszeres, régen talán unalmasnak („taposómalomnak”) is tűnő munkavégzés „kötelezettsége” alól, megváltozik az életmódja, az életritmusa, az emberekhez és önmagához, a környezetéhez, valójában „mindenhez” való viszonya. Amennyiben iskoláskorú gyermeke(i) van(nak), akkor ezek a megváltozott tényezők nagyon jelentősen hat(hat)nak, a gyermekekre is.

Néhány példa erre a megváltozott mentalitásra:

a) a kötelezettségekhez, a munkához való viszonyban

- nem kell pontosan felkelni, elindulni;
- végig ülni a tanítási órákat;
- bármikor bármit lehet tenni, nincs valódi, súlyos következménye;

- nem feltétlenül kell tanulni, leckét elkészíteni;
- az utasítások elfogadása feltételekhez kötődik, illetve nem is kell elfogadni;
- b) az emberekhez és önmagához való viszonyban:
 - elfordulás a többiekől, mesterséges magány;
 - a kisebbségi érzésnek, a feleslegesség érzésének növekedése;
 - vagy szándékos figyelemfelhívás pl. deviáns magatartással, öltözködéssel, szabályok megszegésével, dohányzással stb.;
- c) a tárgyi és személyes környezethez való viszonyban:
 - igénytelenség pl. ruházkozásban, iskolai felszerelés elhanyagolásában, szemtelésben;
- d) a jövőkép változásában:
 - elmenekülés a valóságból, szellemi-lelki igénytelenség pl. szappanoperák nézése, álromantikus füzetek, pletykalapok olvasása; „sztárokhoz” való túlzott vonzódás;
 - reménytelenségbe való menekülés;
 - „csodavárás” erőfeszítés nélkül pl. szerencsejátékok igénye.

A fenti példák (a teljesség igénye nélkül) a mi intézetünkben is fellelhetők.

A szakiskolai tanulók körében nagyobb mértékben, de a gimnáziumi tanulók esetében is vannak már ilyen tapasztalatai a tantestületnek.

Országos felmérésekből azt is lehet tudni, hogy erős összefüggés van a szülők iskolázottsága a felsőoktatási intézményekbe való felvételi arányok, a felvételi írásbeli átlagok és a nyelvvizsgálóval rendelkező jelentkezők aránya között.

Kevésbé jelentős az összefüggés a szülők anyagi helyzete és a felvételi arány, a felvételi írásbeli átlaga és a nyelvvizsgát tett jelentkezők aránya között. Ezek az összefüggések különösen az 5-10 ezer lélekszámú településeken lévő, helyi önkormányzat által fenntartott középiskolák esetében bizonyíthatók, hiszen itt pl. a munkanélküliség, az alacsonyabb képzéssel rendelkező szülők aránya magasabb. Az ilyen települések általános iskoláiból a jobb eredményeket elérő tanulók nagyobb városok nevesebb (vagy nevesebbnek hitt) középfokú iskoláiba kerülnek be, a szerényebb eredményekkel rendelkező, jó képességű de szociálisan hátrányosabb helyzetben lévő szülők gyermekei maradnak helyben.

A város erején felül tartja fenn a középiskolát. A családok felérték tartalékaikat, a gyerekeknek csak itt van lehetőségük iskolába járásra. Ezért az iskolákat kell szélesebb körre kiterjeszteni. A város és a környező település igénye is, hogy felvállaljuk a gimnáziumi osztályok mellett a szakképzést is. Gyerekanyagunk átlagos képességű, de különböző országos, megyei megmérettetésen jól teljesítenek, öregbítik 56 éves iskolánk hírnevét.

A középiskolák rangsorolása fontos, de fontosnak tartjuk az odavezető utat is, hiszen egy átlagos képességű gyerekállományból kiemelni a jót nehéz feladat. Intézményünkben, a battonyai Mikes Kelemen Gimnáziumban és Szakközépiskolában jelenleg nappalin évfolyamonként két gimnáziumi és 1 szakiskolai, illetve a felnőttoktatásban három osztály működik közel 400 fővel.

Minden évben meghirdetjük a „Középiskolás leszek” megyei versenyt, amely a tanulók megmérettetésén kívül szakmai együttműködést biztosít a gimnázium és a környező általános iskolák között. Így a gyerekek és a tanárok is megismerik az iskolánkat, tanárainkat és később az iskolaválasztásnál bátran választják iskolánkat.

Helyi adottságainkból adódóan egyik gimnáziumi osztályunk határrendész osztály. Ezt a specializációt a gyerekek nagyon kedvelik. Szakmát az érettségi után két évvel kapnak. A szakmai képzés felől érkező visszajelzések pozitívak, tanulóink jó eredményeket értek el: pl. 2001-ben az országos határrendészeti versenyen egyéni kategóriában 3., 7., 10., 2002-ben a területi versenyen pedig 1., 2., 4. helyezettek lettek.

A szakirányú felkészítés a hivatásos határőröknek köszönhető. A helyi kirendeltségek és a területi parancsnokság szoros kapcsolatban működik együtt az iskola tantestületével. Amennyiben a tanuló komolyan veszi az iskolánk képzését, felveszik a szakközépiskolába és amikor ott végez, automatikusan munkahelyet biztosítanak számára.

Jelenleg volt diákjaink közül többen végzősök a különböző rendészeti iskolákban, s már munkahely várja őket Battonyán.

A képzés alatt ingyen munkaruhát, frószert, taxibérletet, ingyen ebédet kapnak. (Természetesen ha idő előtt abbahagyja a képzést, vissza kell fizetnie a segélyként kapott juttatásokat.) E képzésben kiemelt tárgy az idegen nyelv és az informatika. Lehetőségük nyílik a helyi szükségleteknek megfelelően a román nyelv tanulására is.

Másik gimnáziumi osztályunk általános tantervű, hangsúlyozva az idegen nyelv és az informatika oktatást. Általános érdeklődésű gyerekek lévén a tehetséggondozás csak kis csoportban történhet.

Aktuális kérdésünk a kétszintű érettségi. Minden tantárgyból nem tudunk emelt szintű képzést biztosítani. Kedvező megoldása a feladatnak, hogy tagjai vagyunk a Maros-Körös köze Oktatási és Kulturális Közhasznú Egyesületnek, mely orosházi központtal működik. Az egyesületen belül lehetőség nyílik olyan együttműködési megállapodásra, amelynek alapján az egyesület tagjait alkotó középiskolák megosztják egymás között a tantárgyi felkészítést.

ECDL számítógépes oktatásra már iskolánkban is van lehetőség. A nyelvvizsga bármelyik fokozatára fel tudjuk készíteni a tanulókat, hiszen megvannak hozzá a személyi- és tárgyi feltételeink. Az egyesületen belül oldjuk meg a vizsgáztatást (Pitman nyelvvizsga, német, román nyelvvizsga, ECDL vizsga).

Tanulmányunk elején utaltunk rá, hogy a fennmaradás a helyi igényeknek megfelelően alakul. Az oktatás Achilles-sarka a szakképzés. Fontos, hogy jól képzettek legyenek a tanulók és figyelni kell a piac telítettségét is. Ezért folyamatos innovációra van szükség. A szakképzést be kell mutatni, bejáratottá kell tenni, mire pedig minden segítség és gyakorlóhely megvan, a piac általában telítetté válik. Ebből adódóan a fő kérdés, hogyan oldható meg, hogy egyik napról a másikra új igényeknek megfelelő képzés induljon be. Ezért olyan lehetőséget kell keresni, amely minimálisan pénzigényes, de beindítható, és van lehetőség az elhelyezkedésre, illetve továbbtanulásra.

Iskolánkban a falusi turizmus, ökoturizmus szakirányokkal próbálkozunk. Alapító tagjai vagyunk a Marosháti-Kistérség turizmusa Egyesületének. A munkába bekapcsolódott a térség önkormányzata is.

Legújabb induló képzésünk a 13. évfolyamon induló pedagógiai asszisztens képzés, amely a 2004-ben hatályba lépő pedagógiai asszisztens alkalmazását előíró törvényt hivatott szolgálni.

Tanáraink folyamatosan vesznek részt szakmai továbbképzéseken, hogy magasabb színvonalon tudják oktatni tanulóinkat. Nehéz megfelelő végzettségű fiatal szakembereket a nagyobb városokból „idecsábítani”. A főiskolai diplomával rendelkező tanárok az intézmény anyagi és erkölcsi támogatásával tanulhatnak tovább az egyetemeken kiegészítő képzéseiben, ez is vonzóvá teszi iskolánkat.

Tanulmányunkat egy olyan lehetőség bemutatására szántuk, amely segítségül szolgálhat más hasonló helyzetű iskolák részére. A mai kor nehézségei, problémái ellenére is hisszük, valljuk, hogy minden próbálkozás, amely a gyerekek érvényesülési lehetőségeit szolgálja, fontos és szent feladat és egyben a legjobb befektetés.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Bokor Ágnes: Szegénység a mai Magyarországon. Budapest, Magvető Kiadó 1987. 36.
2. Halász Gábor–Lannert Judit (szerk.): Jelentés a magyar közoktatásról 2000. OKI, Budapest.
3. Molnár Mihályné: Iskolánk társadalmi, gazdasági környezete (tanulmány) 2002. Battonya.
4. Fejes István: Középsiskola a határon 2001. Battonya.

DR. H. TÓTH ISTVÁN kandidátus
 egyetemi vendégoktató
 Lomonosov Egyetem
 Moszkva

Tények, adatok, összefüggések a 10–11 éves tanulók mesealkotási készségéről

Az elmúlt években végzett kutatásaim keretében nemcsak a mesei funkcióelemek meg-
 létét vizsgáltam tanulói szövegművekben, hanem a tanulói meseszerkezet, valamint meseismer-
 ret és meseolvasási szokás is foglalkoztatott, továbbá a 10–11 éves diákok *mesealkotási készsé-
 ségét* is látni, láttatni akartam. Ezért frattam 31 ének-zenei tagozatos gyermekkel tetszés szerint
 választható meseműfajban egy-egy mesét (H. Tóth, 1997).

Miután elkészítettem a 31 ötödikkessel a saját meséjét, kigyűjtöttem a dolgozatcímeiket,
 valamint meghatároztam az egyes alkotások pontosabb műfaját.

Az elemzésbe bevont tanulói meseszövevek			
sorszáma	címe	műfaja	előfordulása
1.	A csodaegér	mesés történet (tö)	tö = 13 (= 41,93%)
2.	A csodálatos álom	mesés történet (tö)	tü = 1 (= 3,23%)
3.	A hal	klasszikus felépítésű mese (+)	f = 10 (= 32,25%)
4.	A hangyák és a svábbogarak	mesés történet (tö)	l = 1 (= 3,23%)
5.	A három különös ország	klasszikus felépítésű mese (+)	+ = 4 (= 12,90%)
6.	A mamámnál	műfajilag nem helytálló (tö?)	tö? = 1 (= 3,23%)
7.	A marslakókkal	fantasztikus történet (f)	h = 1 (= 3,23%)
8.	A matematikaóra	mesés történet (tö)	Együtt: 31 (= 100,00%)
9.	A sivatagi vadászat	mesés történet (tö)	
10.	A tizedik bolygón	fantasztikus történet (f)	
11.	A varázsceruzám	mesés történet (tö)	
12.	Az almáspite bolygó	fantasztikus történet (f)	
13.	Az okos kismadárka	mesés történet (tö)	
14.	Az űrben	mesés történet (tö)	
15.	Cirmi cica mosogat	mesés történet (tö)	
16.	Egy távoli bolygón	fantasztikus történet (f)	
17.	Élményeim egy távoli bolygón	fantasztikus történet (f)	
18.	Én és a kutya	mesés történet (tö)	
19.	Én és a szél	mesés történet (tö)	
20.	Én és az osztálytársaim	mesés történet (tö)	
21.	Én és az űrmanó	fantasztikus történet (f)	
22.	3550-ben	fantasztikus történet (f)	
23.	Hogyan lettem én király?	klasszikus felépítésű mese (+)	
24.	Jones és én	horrorisztikus történet (h)	
25.	Meseországban	tündérmese (tü)	
26.	Próba, szerencse	klasszikus felépítésű mese (+)	
27.	Robotka segít	mesés történet (tö)	
28.	Szegények voltunk	láncmese (l)	
29.	Utazás egy távoli bolygón	fantasztikus történet (f)	
30.	Úrhajózás a semmibe	fantasztikus történet (f)	
31.	Úrlényekkel találkoztam	fantasztikus történet (f)	

31-féle címet találtam. Természetesen ezek között fel lehet lelteni hasonló hangzásúakat, így a bolygókkal és az űrhajózással kapcsolatos mesék esetében. A rendelkezésemre álló korpuszból a 6-os számú szövegmű egyértelműen elbeszélés, mivel semmiféle meseelem, így funkcióelem, továbbá Propp-féle szerepkör vagy a mese műfajára utaló mozzanat nem volt felfedezhető az illető diákok munkájában, ezért jelöltem „műfajilag nem helytálló”-nak (= tö?) a dolgozatot.

A legnépszerűbbnek kétségtelenül a „mesés történet” (= tö) bizonyult, 13 diák írt ilyen jellegű szövegművet (= 41,93%). Ezt a csoportot – nem sokkal lemaradva – követi a „fantasztikus történet” (= f) kategóriájú alkotások köre. 10 tanuló ebben a műfajváltozatban érezte magát erősnek (= 32,25%). Akadt 4 (= 12,90%) klasszikus felépítésű mese (= +) is, a többi, mindössze 3 ilyen dolgozat következett (= 9,68%): tündérmese (= tü), láncmese (= l) és horrosztikus történet (= h). Ezt a 31 mesét négy fontos szempont alapján vizsgáltam meg, nevezetesen:

- a) szerkezet,
- b) kohézió,
- c) szövegtípus,
- d) szövegminőség.

E fontos szempontokon (a–d) belül al- és részszempontok sorakoznak az úgynevezett „finomelemzés” elvégzése érdekében. A céloom egyértelmű: vizsgálandó a 10–11 éves tanulók mesealkotási készsége. A feltáruló adatok közelebb viszik a gyakorló pedagógusokat az adott korosztály irodalomértésének sajátosságaihoz, valamint olvasási szokásaihoz, továbbá mese-szerkesztési gyakorlatához is.

Amikor a tanulói alkotásokat a szerkezet szempontjából vettem nagytó alá, akkor megszámláltam a címeket, a bekezdéseket, a mondategységeket és a mondategységeket. Ezekkel összefüggésben a szakirodalomban Deme László, Békési Imre, B. Fejes Katalin és Kernya Róza kutatásaira, illetőleg Orosz Sándor adatfeldolgozási metódusaira támaszkodtam.

Amint rögzítettem a fenti táblázatomban, mind a 31 adatközlő konkrét cím alapján írt egy-egy mesét, illetőleg ennek a műfajnak valamilyen változatát mozgósító szövegművet. A dolgozatok minimum 2, maximum 10 bekezdésből (= Bek.) szerkesztődtek. A tanulók összesen 141 bekezdésből készítették el a 31 dolgozatot, így az átlag 4,54 bekezdés/fő. Mindössze 7 fő (= 22,58%) adja az átlagos bekezdéshosszúságot (= 4,54/fő), a többié ettől jelentősen eltérő. Ezt az átlagos eltérést, vagyis a szélsőségesnek tekinthető szórást a szórásmutató (= $\pm 2,21$) és a viszonyszám (= 48,67%) is jelzi. Egyébiránt semmi rendkívülit nem állapíthatok meg a gyermekek bekezdéshasználatára nézvést, legfeljebb azt, hogy az átlag (= 4,54/fő) feletti bekezdést szerkesztők még nem ismerik ennek a szövegegységnek a tartalmi és formai jellemzőit, illetőleg követelményeit. A szöveg ilyenfajta széttördelésétől azonban óvni kellene a tanulókat, nehogy a későbbiekben pusztán formáság legyen számukra a bekezdés-alkalmazás.

A dolgozatok elmélyültebb elemzése előtt figyelembe vettem a tanulói mesék hosszúságát is. Ezt a mutatót a mondategységek (= ME) és mondategységek (= me) mennyisége adja. B. Fejes Katalin kutatása szerint az ötödikes tanulók fogalmazásai – a negyedik osztályosokéval ellentétben – a mondaszerkezeti sajátságok mutatóinak növekedését tükrözik (B. Fejes, 1981). De kétségtelen, hogy a robbanásszerű fejlődés, a további ugrásszerű emelkedés még vár magára, illetőleg meghatározó a komponensek: a műfaj, a téma és a konkrét feladat mellett az, hogy van-e mondanivalója, leírásra alkalmas információja a diáknak, ugyanis a tartalmi tényezők kétségtelenül befolyással vannak a mondaszerkezeti sajátságokra, így a tanulói szövegművek hosszúságára is.

Amikor a meseértés-kutatásom keretében szemügyre vettem a növendékek mesealkotási készségét, akkor élénk figyelemmel kísértem a szerkesztettség alakulását is. A vizsgálatban

szereplő 31 tanuló 717 mondategészt (= ME) konstruált. Ezen adatoknak az ismeretében számíthatom ki az egy tanulóra eső mondategészek számát, ami 23,13 ME/fő. Akadt, aki mindössze 9 ME-ből, más 43 ME-ből állította össze a meséjét. Ezek végletes, szélsőséges értékű munkák, tehát semmiképpen sem dicséretesek. Ha ezeknek az adatoknak a szóródását tanulmányozom, akkor azt látom, hogy gyakoriságával a 16,1–24 mondatos sávok (= 16 szövegmű) emelkednek ki, ez a minta 51,61%-a. Az átlagos, valamint átlagközelet (= 16) mesékben 340 mondategészt (= ME) és 594 mondategységet (= me) számláltam meg. Így ezeknek az átlagos hosszúságú dolgozatoknak a szerkesztettségi mutatója 1,75, amit *statisztikai gyakoriságnak* tekintek. A mondategészek (= ME) átlagos eltérése azt tárja fel s bizonyítja, hogy erős a szórás a szöveg legkisebb egységének (= ME) vonatkozásában is. Ahhoz, hogy korrekt tényeket és összefüggéseket mutassak be, szükséges ismertetnem a 31 tanuló meséjét felépítő mondategység-mennyiségét is. A források (= 31 dolgozat) 1236 db mondategységet (= me) tartalmaznak. Az egy-egy mesére jutó átlag 39,87 *me/fő*. Ha ugyanúgy, ahogy a ME-ek esetében tettem, gyakorisági sávokat keresek, akkor a 35,1–45 mondategységet tartalmazó osztályközöket emelhetem ki. Ekkor 14 tanuló (= 45,16%) munkáját nevezhetem átlagos terjedelmű alkotásnak. Az átlagos eltéréssel összefüggésben közepes mértékű szórásról számolhatok be. Ez a szórásmutató összhangban áll a 31 tanuló információstruktúrájának (= mese) *szerkesztettségi mutatójával* (= 1236 me és a 717 ME hányadosa): 1,72. Ennek a szerkesztettségi mutatónak (= 1,72) az ismeretében válik egyértelműen világossá, hogy nem lehet jó egy tanulói szövegmű csak azért, mert például 43 ME-ből álló, ugyanis 63 me-t tartalmaz, így a szerkesztettsége 1,46. S ugyanígy nem minősíthetem jónak – csak azért, mert sok benne az összetett mondat – azt a dolgozatot sem, amelyikben 24 me-ből épül 9 ME, hiszen 2,67 lesz a szerkesztettségi mutatója. Az ilyen konstrukciókra szokták mondani – tulajdonképpen joggal – az irodalomtanárok, hogy zsúfolt, kidolgozatlan munka. A tanulók által írt meséknek ugyanúgy megvannak a saját szövegszerkezeti törvényei, mint minden egyéb szövegfajtának, de közös jellemvonásaik élén ez áll: a szöveg minősége a benne érvényesülő mondatszerkezeti sajátságok harmóniájától függ. Mindezek után logikusnak tűnik a kérdés: *Mikor keletkezhet jól formált szöveg?* Minden bizonnyal szerepet játszik ebben az *életkor*, a *műfajismeret*, valamint az *olvasottság* is.

Az előzőekben tártam fel 31 ötödikes mesealkotásának szerkesztettségi mutatóját (= 1,72 me/ME), valamint mondatterjedelmének átlagát (= 23,13 ME/fő), amely mutatókkal *optimálisnak* nevezhető sávot kaptam. Ezen támpontok mentén formálódik/formálódhat a *kritériumorientált* (= szempontkövető) írásbeli *szövegmű*.

Orosz Sándor az 1967–68. tanévben feltáró vizsgálatot végzett több száz általános és középiskolai tanuló fogalmazástechnikájáról (Orosz, 1972). Az egzaktásra törekvő mérés megdöbbentő eredményei ismeretében többen segíteni szerették volna a gyakorló pedagógusokat a fogalmazástanításban. Hoffmann Ottónak a mondatszerkesztéssel és szövegalkotással foglalkozó gyakorlatias kézikönyve (Hoffmann, 1978) igen népszerű lett. B. Fejes Katalin volt az a gyakorló pedagógus és kutató is egy személyben, aki az anyanyelvi nevelés megújításáért a tanításban a nyelvhasználat elsődlegessé tételéért kísérleten nyugvó fejlesztő folyamatot szervezett az 1970-es évek közepén. Így akart a 8–10 éves gyermekek nyelvhasználatának minőségi jegyeiről konkrét információkat szerezni (B. Fejes, 1981). Orosz Sándor szerkesztettségi mutatója (= 1,49) egy átlagos tanulói szövegműre jellemző támpont. B. Fejes Katalin adata (= 1,92) egy tudatos fejlesztő tevékenység leképezője. Az általam feltárt, a szerkesztettséget jellemző tény (= 1,72) tanulói mesékből való. A mese pedig komplex fogalmazási műfajnak is tekinthető, vagyis a legkülönfélébb közlésformákat (pl.: elbeszélés, jellemzés, dialógus, monológ, kommentár stb.) öleli fel; a jelen kutatásomon nyugvó tapasztalatom szerint még az egyén olvasottságát, olvasási szokásait szintén tükröző írásmű. Az előzőekhez kapcsolódik, hogy Nagy L. János 1985-ben Vlagyimirban 37 tanulóval megíratta B. Fejes Katalin alapfel-

mérését, természetesen orosz nyelven (Nagy L. J., 1988). Az úgynevezett módszeradaptáció alkalmával a 37 dolgozatban 361 ME-t és 570 me-t számlált össze, majd kiszámította a szerkesztettségi mutató értékét (= 1,57 me/ME). Minthogy az Orosz Sándor és B. Fejes Katalin által végzett vizsgálatok jelentékeny számú mintavételen alapultak, a saját eredményeim bizonyító erejét kisebbnek éreztem. Ám a Nagy L. János-féle kutatás adatainak fényében s az előzőek ismeretében helytállóan minősíthető a tanulói mesék szerkesztettségmutatója.

A 10–11 éves diákok mesealkotási készségének feltárásához a szerkezetelemzésen túl elvégeztem a kohézióelemzést is. Erre alapvetően azért volt szükségem, hogy megállapíthassam: *A tanulók meséi szövegek vagy mondathalmazok?* Ha szövegek, akkor a felépítő mondatokat összetartó erő (= kohézió) fűzi egymáshoz. A vizsgált életkorban (= 10–11 év) funkcionális szempontból a megszerkesztettséget tekinthetjük a szöveget alkotó mondatok összetartó erejének, azaz kohéziójának. Ez a vélekedésem és gyakorlati eljárásom egybevág Károly Sándor felfogásával, miszerint a koherencia „az az összetartó erő, struktúra, amely a szöveget egységessé, folytonossá, lezártá, integrálttá teszi” (Károly, 1979). Egyértelmű számomra, hogy az ötödikesek meséiben működő kohéziót struktúraként fogtam fel. Az általam kutatott struktúrának több tartópillére is van. Az egyik kétségtelenül a már tanulmányozott szerkesztettségmutató (= 1,72 me/ME), a másik az átlagos meseelemskála (= 15,59/fő: hiány/baj, útnak indulás, tudakozódás, értesülés, próba, küzdelem, győzelem, varázsszék, megérkezés felismerhetetlenül, követelés, nehezebb feladat, teljesítés, megmenekülés, felismerés, a hiány/baj megszűnése, jutalom), az újabbak pedig a grammatikai és a pragmatikai jellegű komponensek. A tanulók meséinek vizsgálatakor kigyűjtöttem az általuk alkalmazott konnektorokat (= kapcsolóelemeket), de ezeket nem mennyiségi, hanem minőségi aspektusból elemeztem. Ez azt jelenti, hogy minden, a növendékek használta kapcsolóelemet csak egyszer vettem figyelembe a számláláskor. Így kaptam a mennyiségi jellemzőket a vizsgálatba bevont 31 főtől. A kohéziót biztosító összetevőfajták megléte, a 10–11 éves korban való realizálódása volt most az elsődleges kutatási szempont számomra.

Az elemzett 31 tanulói mesében hétféle grammatikai komponenst találtam 163 előfordulásban (= 75,11%). Ezekből három tényező, jelesül az előre-, hátra- és a jelenre utalás (= 71 db) a szövegidő kategóriára vonatkozó utalás (Kernya, 1988). Lényegében azonos számú tanuló élt ezekkel a konnektorokkal, az anafórárt azonban több figyelemben részesítették. A névmásítás harmonikusan hajlik össze (= 25 adat) az előzőekkel. A kötőszó-alkalmazás (= 21 adat) is megfelelő minőségben realizálódik az ötödikesek munkáiban (67,74%). Egyetlen írásban fordul elő pontatlan egyeztetés, a többi gyermek meséje (= 30 db) hibátlan e tekintetben (= 96,7%). A névelőhasználatban tapasztalható jelentékenyebb bizonytalanság, ugyanis csak 16 fő (= 51,61%) tudta ezt a nyelvtani elemet helyénvalóan alkalmazni a meséjében. A rangsormutató szerint az 1–3. helyen található komponensek az *egyeztetés*, a *névmásítás* és a *hátrautalás*, valamint az *előre- és a jelenre utalás*. Ezek az adatok (= 5 tényező) összhangban állnak az osztályátlaggal (= 5,26 tényező/fő).

A szövegidő kategóriával összefüggésben szerzett tapasztalataimat egybevettem Kernya Róza kutatási eredményeivel. Az ötödik osztályhoz életkorban és ismeretekben közelebb álló negyedikesek adatait vettem figyelembe. A negyedikesek 67,92%-a, az ötödikesek 76,34%-a alkalmazta helyesen az utalásokat, a grammatikai kohézió e speciális fajtáit. A Kernya-féle vizsgálat egyik tapasztalata, hogy amikor a szöveg egy adott mondatához viszonyítva kell visszautalni a már elmondottakra, vagyis anafórával szükséges élniük a tanulóknak, akkor gyakrabban hibáznak. A vizsgálatom adatközlői éppen a hátrautalásokban erősebbek (= 80,64%). A mese cselekményének vezetése szempontjából ez a mozzanat igen fontos. Annál is inkább, mert a közlésvágytól fűtött gyermekek (= 31 fő) meggyőzően képesek figyelni (= 74,19%) mind a jelenre, mind az előreutalásra.

Az 5. osztályosok teljesítményét az életkori adottságokon túl a mese műfajának alapos ismerete mellett kétségtelenül befolyásol(hat)ta az olvasottságuk is. Erre a megállapításomra, ami közelebb áll a feltételezéshez, valójában nincsen közvetlen bizonyítékom, viszont annál több a közvetett, továbbá a hitelesítők a szemantikai konnektorállomány jellemzői.

A kutatásomban közreműködő 31 ötödikes meséjében 115 db szemantikai természetű kapcsolóelemet találtam, valamennyi fajtát (= 6) egyszeri számolásban. Tanulónként, átlagban 3,70 jelentéstani tényezőt kaptam, ez az adat harmonizál a rangsormutatóval, jelesül: az „ismétlés”-t, a „szinonimák”-at, valamint az „antonimiá”-t és a „felsorolás”-t használták jelentékenyebben (= 88 adat = 70,97%) a meseíró gyermekek.

31 adatszolgáltató 54,83%-a (= 17 fő) a gondolatritmus alkalmazásával is élt. A feltárt jelentéstani kapcsolóelemek 8,69%-át jelentette az ellipszis realizálása.

Hatféle szemantikai kohéziót biztosító tényezőt gyűjtöttem össze a 31 tanulói meséből 115 egyszeri előfordulásban. Ez a teljesítmény (= 61,82%) gyengébb, mint a nyelvtani összetartó erők esetében (= 75,11%) volt. Ennek az információnak kétségtelenül az (lehet) az üzenete, hogy a 10–11 évesek erősen sémakövetők még, vagyis a számukra ismert, magától értetődő meseszerkezet lényeges, úgynevezett panel elemeit követve alkotják (= reprodukálják) a mesei ihletettségű szövegüket. A szövegben a kohéziót biztosító nyelvtani és jelentésbeli elemek valójában nem választhatók szét, mivel együttesen, egymást kölcsönösen feltételezve jelennek meg. A szöveg lineáris kohéziója indítja el a *jelentéssíkok*at. Ha a szövegben új valóságmozzanat jelenik meg, akkor ott új jelentéssík keletkezik (Nagy F., 1981). A grammatikai és a szemantikai konnektorok kölcsönösségét érhetjük tetten a szöveget átszövő jelentéssíkok vonatkozásában. Éppen ezért tanulmányoztam a mesealkotási készség tüzetes kutatásakor a tanulói szövegművek jelentéssíkjait is. A 31 ötödikes meséjében összesen 204 jelentéssíkot találtam, ez átlagban 6,58-ot ad. Az osztályozott adatok szerint az átlagot kitevő 6–7. sávban lelhető a tanulók 35,48%-a (= 11 fő). A szélsőséges értékek igen messze esnek egymástól is és az átlagtól (= 6,58/fő) is. A legkevesebb jelentéssík mindössze három, a legpazarabb pedig 14 ebben a tancsoportban, ugyanakkor ennek az adatközlőnek a szerkesztettségmutatója 1,27 volt. Az átlagos jelentéssík alatt 10 tanulónak (= 32,26%) meséje fordult elő, ugyanennyi az átlag fölötti jelentéssíkot produkálók száma is. Mindezek után teljesen természetes az adataim üzenete: erős szórás jellemzi a jelentéssíkok átlagos eltérését.

Elgondolkodtató vizsgálatnak tűnne, amely más összetételű populáción tanulmányozná az általam jelzett tanulói szövegminőséget kifejtő szempontokat. Lényegében a B. Fejes Katalin kezdte, majd a Kernya Róza folytatta – immár új kérdéseket is feszegető – kisiskolás kori szövegszerkesztéskutatást lehetne magasabb évfolyamokon tanuló gyermekek írásműveiben végezni.

A kohézióelemzés köréhez tartozik a *célszerűséget biztosító/hordozó eszközöknek* (= téma-réma, előfeltevés) a számbavétele is. A szöveget felépítő mondatok láncszerűségét az *ismert információt* (= téma) és az *új információt* (= réma) hordozó elemeknek a váltakozása biztosítja. Ezt a textológiai tételt akartam megfeleltetni, amikor szembesítem a 31 diák meséjével. Valamennyi tanulói szövegműben biztosított volt a téma-réma logikus, hibátlan váltakozása, illetőleg előfordulása, vagyis a szöveg folyamatosságát e kapcsolóelemek tökéletesen megteremtették az ötödikesek írásaiban.

A mesealkotási készség tanulmányozásakor nem hagyhattam említés nélkül az *előfeltevést* sem. A preszuppozíció olyan, nyelvi eszközökkel ki nem fejtett kijelentés, amelynek valóságtartalmát a kommunikációban résztvevők, itt a meseírók és a tanulói mesék olvasói adott-nak tekintenek. Mint közismert, az előfeltevés egyrészt a szójelentéshez, másrészt a beszélő-hallgató közös előismereteihez kapcsolódik. Tekintettel arra, hogy esetünkben a mese volt a preszuppozíció bázisa, vizsgálhattam ezeknek a kohéziót biztosító konnektoroknak is a reali-

zálódását adatközlőim szövegműveiben. A tanulók munkáiban 10 (= 24,39%) esetben leltem előfeltevésre utaló elemet. Ennek a ténynek a meggyőzőbb valóságértékét kétségtelenül egy nagyobb népességű adatfeltárás fejthetné ki.

A 31 tanulói mese kohézióvizsgálatakor napvilágra került 319 kohéziót teremtő eszköz. Ez azt jelenti, hogy 10,29 tényezőt (= 68,60%) alkalmaztak átlagosan a gyermekek a grammatikai, a szemantikai és a pragmatikai kapcsolóelemek közül.

Következzék a szerkezet- és kohézióelemzés után a *szövegípus* beható *vizsgálata!* Ezzel összefüggésben a *forma*, a *műfaj* és az úgynevezett *műfaji jegyek* aspektusából elemeztem az ötödikesek írásait. Mind a harmincegyen (= 100,00%) prózát írtak, próza formában szerkesztették meg a meséjüket. A műfajjal összefüggésben már jeleztem, hogy lényegében mesei ihletésű elbeszélések ezek a tanulói munkák. A tanulók szövegműveiben fellelhető műfaji jegyekről készítettem az alábbi táblázatot:

A tanulói mesékben található műfaji jegyek	A műfaji jegyek előfordulásának		A komponensek	
	ténye	%-a	és az N (= 31 fő) viszonya (%)	rangsora az alkalmazásban
a) kezdés	15	9,15	48,39	5.
b) befejezés	17	10,36	54,83	4.
c) szereplők	21	12,80	67,74	2.
d) helyszínek	21	12,80	67,74	2.
e) időszemlélet	13	7,93	41,93	6.
f) számvilág	10	6,10	32,25	9.
g) „vágý” motívum	18	10,98	58,06	3.
h) „próba”	11	6,71	36,48	8.
i) jutalmazás	12	7,32	38,71	7.
j) jellegzetes kifejezések	26	15,85	83,87	1.
Összesen	164	100,00	52,90	–

Arra nézvést, hogy ismerik-e a vizsgálatban szereplő növendékek (= 31 fő) a mese műfajt, nemcsak az úgynevezett mesekellékek: „szereplők” (= 67,74%), „helyszínek” (= 67,74%), hanem a „jellegzetes mesei hangulatot árasztó kifejezések” (= 83,87%) is tanúskodnak. A most tanulmányozott gyermekíráásokban 164 műfaji jeggyel találkoztam, vagyis átlagosan 5,29 elemet alkalmazott egy-egy fő. Ha az eddig leírtakhoz (= 3 mesekellék) hozzáteszem az átlagmutató alapján még szükséges két komponenset, akkor egy elégséges, tehát elfogadható struktúrájú és szemantikájú mesét kapunk; a szükséges tényezők a „vágý” motívum (= 18 fő) és a „befejezés” (= 17 fő) szerkezetelem. Ezen utóbbihoz kapcsolódik szervesen a „kezdés” mozzanat (= 48,39%), de már csak 15 növendék alkalmazta mint jellegzetes mesei fordulatot. Az „időszemlélet” és a műfajra vonatkozó klasszikus „számvilág” a 6. és a 9. helyen található a gyermekek alkalmazta komponensek rangsorában. A Propp-féle cselekvéssorból ismert „próba”-t és annak a sikeres teljesítéséhez kötődő „jutalmazás”-t a tanulók csupán egyharmada (= 11–12 fő) szerepeltette itt és most. A műfaji jegyek vonatkozásában meglehetősen szerény teljesítményt nyújtottak adatközlőim (= 52,90%).

A továbbiakban a meseíró ötödikesek által létrehozott alkotások *szövegminőségét* tettem nagyító alá. A 31 tanuló meséjét tartalmilag egységesnek, a címben megjelölt témáról szólónak, tehát relevánsnak minősíthetem (= 100,00%). A mondatok tartalmi és logikai összekapcsolódásával létrejövő kohézió abból is adódott, hogy a gyermekek gondolatmenete egyenes, megszakítatlan és előremozgó (= 100,00%). Ennek a megállapításomnak nem mond ellent az, hogy három mese (= 9,68%) az „egész” és a „lezártság érzete” normát megsértette (= a mesebefejezés sikerlenségéről van szó). A „konvergencia”, vagyis a bevezetés és a befejezés „összehajlása”-nak az

elmaradása volt megfigyelhető néhány munkában, így került ez a szövegminősítő komponens a harmadik helyre (= 87,09%). A részegységek összefüggését megzavarhatja az „időrend” helytelen alkalmazása is. ez történt egy-két mese esetében, ezért áll a rangsormutató tanúsága szerint a harmadik helyen (= 87,09%). Az ötödikes diákok (= 31 fő) meseszövegének a minőséggel összefüggő komponensei 172-szer fordultak elő, s ez a teljesítmény igen magas értékű (= 92,47%), ami jól strukturált szövegműről tájékoztat. A szöveg minőségét redundáns elemek megléte is képes befolyásolni. 14 tanuló meséjében (= 45,16%) találtam negatív természetű elemismétlést, míg a vizsgálatba bevontak 54,84%-ánál (= 17 fő) pozitív hatású volt a redundancia. Ilyen megoldásokkal mesékben természetesen találkozhat az olvasó, sőt megerősítő szerepű lehet a cselekményvezetés szempontjából, továbbá stilisztikai értékeket is hordozhat.

Az előzőekben azt mutattam be, hogyan vizsgáltam meg tüzetesen 31 ötödikes tanuló önállóan alkotott meséjét. A szerkezet több oldalról történő szegmentálása mellett a *kohézió-elemzést*, valamint a *tipológiai* jellemzők felderítését végeztem el és az úgynevezett *szövegminőséget* tanulmányoztam.

Az adatszolgáltatók frásaiban a grammatikai kohézió 75,11%-os (= 163 pont), a szemantikai kohézió 61,82%-os (= 115 pont), a pragmatikai kohézió 66,13%-os (= 41 pont) teljesítményszintű. A szövegtípus-elemzés alkalmával arról számolhattam be, hogy a gyermekek 52,90%-a megfelelő műfaji jegyet (= 164 pont) érvényesített. A szövegminőség-elemzés 92,47%-os értéke (= 172 pont) külön dicséretes teljesítményről tanúskodik. Ezeknek az értékeknek az összege 655 pont (= 68,16%), vagyis tanulónként 21,13/fő az átlag. Tekintettel a redundanciával kapcsolatos észrevételeimre, illetőleg a szerkezet főbb mutatóira (= bekezdés: 4,54/fő, me/ME: 1,72), szakmai-pedagógiai szempontból kijelenthetem, hogy magas teljesítményt, tartalmilag és formailag jól konstruált szövegművet (= mesét) alkottak az adatközlő ötödikesek. Ebben az értékmutatóban ott szunnyad az olvasottságuk, a meseismeretük is. Ezért állítom, hogy az olvasottság, a mesealkotási készség és az olvasmánymegértés erős összefüggést, együvé tartozást fejezi ki.

Tisztában vagyok azzal, hogy a magas óraszámú tanító irodalomtanárok nem fognak ilyen és ehhez hasonlósággal elmélyedni egy-egy ötödikes tanulócsoportjuk meseinek útbaigazító, elemző javításakor. De a fentiek felhasználásával kijelölhetnek maguknak – a tanulók szövegszerkesztési tudását fejlesztendő – egy-két szempontot, amelyekre valamivel több figyelmet fordítanak, s máris összehasonlíthatják a saját adataikat a jelen dolgozatomban közlöttekkel. A tapasztalatokat, ha tehetik, osszák meg a közvéleménnyel!

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Békési Imre 1982: Szövegszerkezeti alapvizsgálatok. Akadémiai Kiadó, Budapest.
2. B. Fejes Katalin 1981: Egy korosztály írásbeli nyelvhasználatának alakulása. Tankönyvkiadó, Budapest.
3. Deme László 1971: Mondatszerkezeti sajátosságok gyakorisági vizsgálata. Akadémiai Kiadó, Budapest.
4. Hoffmann Ottó 1978: Mondatszerkesztés, szövegalkotás. Tankönyvkiadó, Budapest.
5. H. Tóth István 1997: „Az olvasás: fölfedezés” – Egy korosztály irodalomértésének alakulása (Kandidátusi értekezés). Magyar Tudományos Akadémia Doktori Tanácsa, Budapest.
6. Károly Sándor 1979: A szöveg és a jelentés szerepe a kommunikáció szemléletű nyelvészeti törekvéseinkben. In: Szathmári István–Várkonyi Imre (szerk.): A szövegtan a kutatásban és az oktatásban. Kaposvár.
7. Kernya Róza 1988: A szöveg néhány sajátossága kisiskolások fogalmazásában. Tankönyvkiadó, Budapest.
8. Nagy Ferenc 1981: Bevezetés a magyar nyelv szövegtanába. Tankönyvkiadó, Budapest.
9. Nagy L. János 1987–88: Fogalmazások szintaxisának konfrontatív vizsgálata. In: Békési Imre (szerk.): Tanulmányok a nyelvészet, az irodalom és az esztétika köréből. Acta Acad. Paed., Szeged.
10. Orosz Sándor 1972: A fogalmazástechnika mérésmetodikai problémái. Tankönyvkiadó, Budapest.
11. Orosz Sándor 1993: Pedagógiai mérések (A mérés szerepe, feltételei, lehetőségei és módszerei; elemző eljárások). Korona Kiadó, Budapest.

HEGEDŰS KATALIN

nyelvtanár

Jankó János Általános Iskola és Gimnázium

Tótkomlós

Mesék az angolórán (5–9.) – tanítási ajánlásokkal

A brief outline of suggested teaching ideas

Overall aims: Make the students be able to imagine and remember a series of events, to retell a story in English, make them be able to express their opinions in English about the happenings of the surrounding world.

THE TITLE OF THE STORY:

1. Hegedűs Katalin: The seven-headed dragon's seventh head

1. Age range: teenagers
2. English level: pre-intermediate
3. Language focus
 - a. Grammar: Compound and complex sentences mainly in the Past Tense
 - b. Functions: asking a favour, polite requests.
 - c. Lexical fields: everyday life, comparisons: human beings and animals or things, personification.
 - d. Repeated language: repeated activities, minor changes.
4. Educational ideas
 - a. Social focus: the importance of education, vanity, belonging, the role of the family in one's life, reaching one's aims, being different from others, being similar to others, the moral of the story.
 - b. Conceptual focus: chances of life, the role of the strength of will, symbolic, metaphoric meaning.
5. Themes
Regular life, way of life, improving one's abilities.
6. Suggested teaching aids

Before telling:

Warm-up activity:

Simple questions: the teacher asks the student replies

Ask questions relating to the topic of story:

Do you like reading?

What books do you like?

When do you usually read?

Motivation:

The teacher highlights the main point of the story in English. The teacher can draw and write the unknown words on the blackboard – it can be motivating.

(insomnia, dragon, nod off, air-crash)

Brainstorming:

Speak about the main ideas, which will occur in the story. Mention the main character, ask the children to guess the main events.

During telling

Ask the students to find some interesting turning points in the story:

The students can take notes

After telling

Check the main turning points in the story.

Act out some mini-situations.

Two of the heads are arguing: blame the other for a dangerous situation

Two of the heads are talking: ask for the book for an hour

Ask the students to illustrate the story.

Ask the students to tell the following event of the story. What is going to happen to the characters the following day, the next week?

1. Hegedűs Katalin: The seven-headed dragon's seventh head

As a rule the seven-headed dragon led a very regular life.

He always got up in time and went to bed in time, because he would have liked to recover his strength, but somehow he never managed to do it.

Well it was in vain that he went to bed in time, because only six of his heads did sleep well, but his seventh head suffered from insomnia and was bed-reading all the time throughout the night. It was reading for seven hours on end every night.

Reading, itself can't be considered a sin, because if we take reading into consideration, every decent seven-headed dragon needs a seven-hour-reading a day - if he wants to become educated. Without reading nobody on earth could become clever.

But night-reading did more harm than good to the seventh head of the dragon and what is more it didn't do any good to the whole dragon either, because people who are awake all the night are sleepy-heads in the daytime.

And when the dragon went on his regular flights, six of his heads were watching the sky routes with full attention, and they did their best to avoid air crashes, but the seventh head was nodding off all the time. He couldn't help dozing off, because he was sleepy.

Poor dragon, he lived in constant stress, though he tried to keep the air traffic rules, he was in constant danger. He was unable to fly in a regular way because of the seventh head, which was nodding off all the time.

So the other six heads decided that they ought to do something very urgently for the seventh head and for themselves.

Every and each of the six agreed, that the seven hours of reading weren't allowed to be decreased, because it would make the whole dragon unintelligent and they agreed that these seven hours had to be spent on reading every day but in another way.

They offered sharing the reading job, so that after reading seven times one hour that is seven hours altogether they would be able to sleep peacefully together. See what labour division means!

No sooner said than done.

They asked the seventh head to allow them to read his books.

There followed seven days of training time, and on the seventh day all the seven heads were reading an hour each, and from that time on they did the same every day.

In the end all of them went to sleep at the same time, they always slept well, and always had nice dreams.

And from that time on the dragon could safely travel in the sky keeping his peace of mind because he was sure that all of his heads were watching the traffic. And he has never caused an air-crash since that time.

You can even check if it in the newspapers, reading all the articles; you won't find a single article about the dragon. None of the articles are about him; none of them mention that he has ever caused an air-crash, which means he hasn't.

See it for yourselves. If you don't believe me, believe your eyes.

A brief outline of suggested teaching ideas

THE TITLE OF THE STORY:

2. Hegedűs Katalin: The story of the three sad houses

1. Age range: teenagers
2. English level: pre-intermediate
3. Language focus
 - a. Grammar: Compound and complex sentences mainly in the Past Tense
 - b. Functions: planning, asking for information, polite requests.
 - c. Lexical fields: everyday life, comparisons: human beings or things, personification.
 - d. Repeated language: repeated activities, minor changes
4. Educational ideas
 - a. Social focus: belonging, being different from others, being similar to others, the moral of the story.
 - b. Conceptual focus: understanding happenings, consequences, chances of life, the role of the strength of will, symbolic, metaphoric meaning.
5. Themes
The role of friendship, lonely people.
6. Suggested teaching aids

Before telling:

Warm-up activity:

Simple questions: the teacher asks the student replies

What can make people happy?

What makes you happy?

Ask questions relating to the topic of story – but the questions can refer to the students as well. Personalization is important

Motivation:

The teacher highlights the main point of the story in English. The teacher can draw and write the unknown words on the blackboard or act them out– it can be motivating.

(conspicuous, confused smile, goggle-eyed)

Brainstorming:

Speak about the main ideas, which will occur in the story. Mention some of the characters, ask the children to guess the main events.

During telling

Ask the students to find some surprising turning points in the story:

The students can take notes

After telling

Check the main turning points in the story.

Act out some mini-situations.

You want to leave your place ask a passer-by about the neighbouring town

Complain about the hot day – convince your friend that it is a nice day

Ask the students to illustrate the story.

Retell the story beginning: Three sad cars were driving on the road....

2. Hegedűs Katalin: The story of the three sad houses

There lived three sad houses in the street. They were old, bad-tempered, and they were always in despair. They always felt sad. Nothing could cheer them up.

Sometimes it was raining, other times the sun was shining, or the birds were singing aloud, or butterflies were flying around, none of these miraculous events could change their bad mood. They were about to run away from the street, when one morning they woke up to find that three new houses had moved to the other side of the street.

But these three houses were conspicuously cheerful. No sooner had they opened their eyes in the morning than their mouths started to smile. It was all the same for them if it was raining, if the sun was shining. Their eyes shone when they heard the birds singing, and they were glad just to see the butterflies and with a sweet smile they greeted the flowers who were walking up and down along the street.

Well there they stood, three smiling houses opposite the three sad ones, who were planning to leave, who were about to go out into the world without saying good-bye to anyone.

Well, I hope all of you know what great happiness is like. It's catching.

The three sad houses were staring and staring and staring with big eyes at the three smiling neighbours, when one of them gave a tiny confused smile.

He had not smiled for so many long years that he couldn't even remember if he could smile at all. But later he was more and more encouraged and his face became more and more cheerful. The house standing next to him tossed up her head with a fright. First she couldn't believe her eyes. She looked goggle-eyed; she even rubbed her eyes with her fists, in order to see her neighbour better. Oh dear. Her ever-sad neighbour can even smile and imagine she became so happy at this revelation that she started to smile in her joy.

There stood three houses on each side of the street, six altogether, if I can count. Five of them were radiantly smiling, and the sixth was still hopelessly sad.

He was in low spirits because he noticed, that the sun was shining again. He was about to start complaining to his neighbours, but when he looked at them, he was shocked. He saw with a great astonishment that they both were smiling. He asked them indignantly.

'Hey, you two, how can you be so happy?'

'Oh, don't you see, how nicely the sun is shining again? Are you blind that you can't see it?'

'Oh, I haven't noticed it yet' – he told this white lie, because he was ashamed to confess that he was sad just because of the sunshine. He looked up at the sky with a different eye now and saw that the sunshine wasn't that bad at all. His eyes shone brightly at this discovery. There they stood smiling, all the six of them this time, because the three old houses learned how to be glad. They learned it from each other.

And since that time none of them have ever mentioned, and have not even thought, that they would like to go out into the world. They liked it there.

And if you don't believe me by any chance, go there and ask them, just to make sure.

A brief outline of suggested teaching ideas

THE TITLE OF THE STORY:

3. Hegedűs Katalin: The heedless trouser-leg

1. **Age range:** teenagers
2. **English level:** pre-intermediate
3. **Language focus**
 - a. **Grammar:** Compound and complex sentences mainly in the Past Tense
 - b. **Functions:** asking a favour, polite requests.
 - c. **Lexical fields:** everyday life, comparisons: human beings or things, personification.
 - d. **Repeated language:** repeated activities, minor changes

4. Educational ideas

- a. Social focus: jealousy, greed, vanity, belonging, being different from others, being similar to others, the moral of the story.
- b. Conceptual focus: understanding happenings, consequences, chances of life, the role of the strength of will, symbolic, metaphoric meaning.

5. Themes

Regular life, way of life, friendship.

6. Suggested teaching aids

Before telling:

Warm-up activity:

Acting out: What happens if you take two bags and one of them is a lot heavier?

Motivation:

The teacher highlights the main point of the story in English. The teacher can draw and write the unknown words on the blackboard – it can be motivating.

(tailor, trouser-leg, a pair of scissors)

Brainstorming:

Speak about the main ideas, which will occur in the story. Mention some of the characters, ask the children to guess the main events.

During telling

Ask the students to find some interesting turning points in the story:

The students can draw pictures.

After telling

Check the main turning points in the story.

Act out some mini-situations.

You are at the tailor's, explain him what your trouser-leg is doing.

Tell your mum that you need another pair of trousers.

Ask the students to illustrate the story.

Ask the students to tell the following event of the story. What is going to happen to the characters the following day, the next week?

3. Hegedűs Katalin: The heedless trouser-leg

As a rule trouser-legs grow together with their owners' legs. Don't say that you haven't noticed it yet. If you look around, you can't see a man or a boy who wears trousers shorter or longer than he needs.

Trouser-legs are just as long as they need to be. And as you can see it for yourself, too, I think we can draw the right conclusion that trousers grow together with their owners.

Well, this boy I am about to speak of, also had a pair of trousers, which was growing together with his legs. But one of his trouser-legs wanted to make his owner happy and decided to grow faster than the other leg. And as good as his plans, he did it. The next morning the little boy suspected that one of his trouser-legs was longer than the other one, because he had to roll it up. But he didn't think it was significant at all.

Getting up next day he again had to adjust the same trouser-leg, and it went on day after day. It was already rolled up very thickly, when the boy grew very impatient.

He took off his trousers very quickly and unrolled its long leg. Gosh! It was one and a half meters longer than the other one. No wonder that it made him uneasy. The boy got so angry that he threw the trousers into his cupboard, looked for another pair, and put it on. Later, thinking it over again, he changed his mind and decided not to throw his old trousers away, it would be gross negligence, so he decided to take it to the tailor, to have the leg shortened, so that he could have a good pair of trousers again.

He wrapped it up, went to the tailor, and asked him to help him.

The tailor said that it was an easy job, the only thing he had to do was to cut the superfluous material off and hem the trouser-leg along the cut, and it'd take only a few minutes. Well you can imagine what happened. When the trouser-leg heard this, he started to beg for his life. He asked the tailor to save his life and not to expose him to such a torture.

The tailor tried to calm him explaining that it was only a tiny operation, and he promised that it wouldn't hurt at all. He didn't waste any more time on bargaining, took his scissors, and with an accurate cut he cut the superfluous material off.

The trouser-leg was weeping for a long time, lamenting over his fate. The tailor hemmed it along the cut and gave the trousers back to the boy, who was very happy to have his trousers again.

The trouser-leg confessed to himself that he had been very inconsiderate, he shouldn't have competed with the other leg in growing, because they two make a whole together. He could have missed this operation if he had grown at the regular pace.

Now he promised to himself that he would grow together with the other leg.

You can check it for yourselves whether he kept his promise or not. But I'm sure he kept it, because you can't see a trouser-leg, which is longer than the other one, not in the whole world, including shops and shop-windows

The two legs are always of equal length everywhere. I am glad if somebody is as good as his word, and can be trusted like this trouser-leg.

A brief outline of suggested teaching ideas

THE TITLE OF THE STORY:

4. Hegedűs Katalin: Career prospects Age range: teenagers

- 1. English level: pre-intermediate**
- 2. Language focus**
 - a. Grammar: Compound and complex sentences mainly in the Past Tense**
 - b. Functions: asking a favour, planning, asking for information, polite requests.**
 - c. Lexical fields: everyday life, comparisons: human beings and animals or things, personification.**
 - d. Repeated language: repeated activities, minor changes**
- 3. Educational ideas**
 - a. Social focus: jealousy, greed, the importance of education, vanity, belonging, the role of the family in one's life, reaching one's aims.**
 - b. Conceptual focus: understanding happenings, consequences, chances of life, the role of the strength of will, symbolic, metaphoric meaning.**
- 4. Themes**
different abilities, improving one's abilities, relationships, friendship, parental love, careers and abilities, studying, competition or rivalry.
- 5. Suggested teaching aids**

Before telling:

Warm-up activity:

Simple questions: the teacher asks the student replies
Have you ever envied anybody? What did you envy?

Motivation:

The teacher highlights the main point of the story in English. The teacher can draw and write the unknown words on the blackboard – it can be motivating.
(mole, mole-hill, police constable, career office, vehicles)

Brainstorming:

What jobs do you know? Mention some examples.

During telling

Ask the students to find some interesting turning points in the story:
The students can take notes.

After telling

Check the main turning points in the story.
Act out some mini-situations.

Make an eye chart for your partner. Name the things, which are drawn on it. You can draw animals, pieces of furniture.

You are at the career office. Answer the interviewer's questions.

Ask the students to illustrate the story.
Describe a job which you like.

4. Hegedűs Katalin: Career prospects

Two mole families lived next to each other. They lived in constant competition. If one of them made a big molehill, you can take it for sure, that the other mole wanted a bigger one.

Their children went to the same school, and the parents urged them on in constant competition. They were in the last year of the elementary school when they had to decide which career to choose.

The parents advised one child that he should be a musical instrument maker, and the other child that he should be a police constable directing traffic.

The parents took their child to the musical instrument maker, who examined his hands, first, and saw at once, that his callous hands, which were turning out a little at that, wouldn't be good for the meticulous job of making a musical instrument.

The other child had to undergo health check if he wanted to be a police constable who directs traffic.

First his eyesight was checked, because a police constable who directs traffic must have keen sight. He had to stand in front of the eye chart, and there were different things on the eye chart, which had to be recognized a named accordingly.

The first thing was a fire-engine, but the mole-child saw only a blurred picture, but he kept his presence of mind, and he decided to give an answer, which couldn't do any harm. So he said that the thing in the picture was a vehicle. His answer was accepted as a right one. Next he was shown a truck, then a car and a bicycle in the end, and the mole-child shouted: "A vehicle, a vehicle, a vehicle". The answers came fluently. But in the last line of the chart a pedestrian was drawn and the mole-child cried without thinking: "A vehicle, again." It goes without saying that the examination board sent him out of the room at that moment. The parents were told that their child wasn't allowed to be a policeman directing traffic, because in some cases it would be dangerous if he mistook a fire-engine for a pedestrian or vice versa, it would cause serious accidents on the roads.

The parents went home feeling ashamed. They didn't want their neighbours to know about their failure, and the neighbours also kept silent about theirs.

In the end they were so uncertain about the future of their children that they had to go to the career office. It was on the corridor of the career office that they learnt about each other's failure.

In the career office they were advised that they should take their children to the Channel Digging Joint Venture, where there was a private school, with a high fee, but it offered a good education for the two children.

The two children were happy to hear this information, because they liked each other, and so they were allowed to spend a few more years together at the same school.

From that time on the neighbours never wanted to gain on each other and they had become very good friends by the time their children finished school. Now both of the mole-children are good skilled workers at the Channel Digging Joint Venture, and they can earn their living, I bet.

DR. MOLNÁR PÉTER
főiskolai adjunktus
Szegedi Tudományegyetem
Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Honismeret és nevelés

Édesapám emlékének, aki elkötelezett híve volt a honismereti mozgalomnak. Tanára volt többek között Bálint Sándor is, akivel édesapám haláláig együttműködött a néprajzi gyűjtésben.

A személyiség fejlesztésének egyik fontos területe az értékformálás, értékörzés, értékközvetítés. A kulturális-történeti értékek megismertetésének hatásos eszközeként tartjuk számon a honismeretet.

Hazánkban az 1960-as évek elején elindult honismereti mozgalom keretében a tanulók szűkebb környezetük kultúráját, tárgyi és szellemi értékeit ismerhették meg. A megalakult szakkörök tárgyi emlékeket gyűjtöttek, az életformákról, hagyományokról pályázatokat készítettek.

A társadalmi-technikai fejlődés következtében beálló értékválság ezen a területen is éreztette hatását. A honismereti mozgalom művelői körében generációváltás történt. A millenniumi megemlékezések újra előtérbe helyezték a múlt-jelen-jövő megbonthatatlanságát. Tananyagká váltak az 1945 utáni történelmünk tényei. Hiányoztak és hiányoznak azok a pedagógusok, közművelődési szakemberek, akik értő módon oldották volna fel korunk tanulóiban az értékzavart, értékválságot.

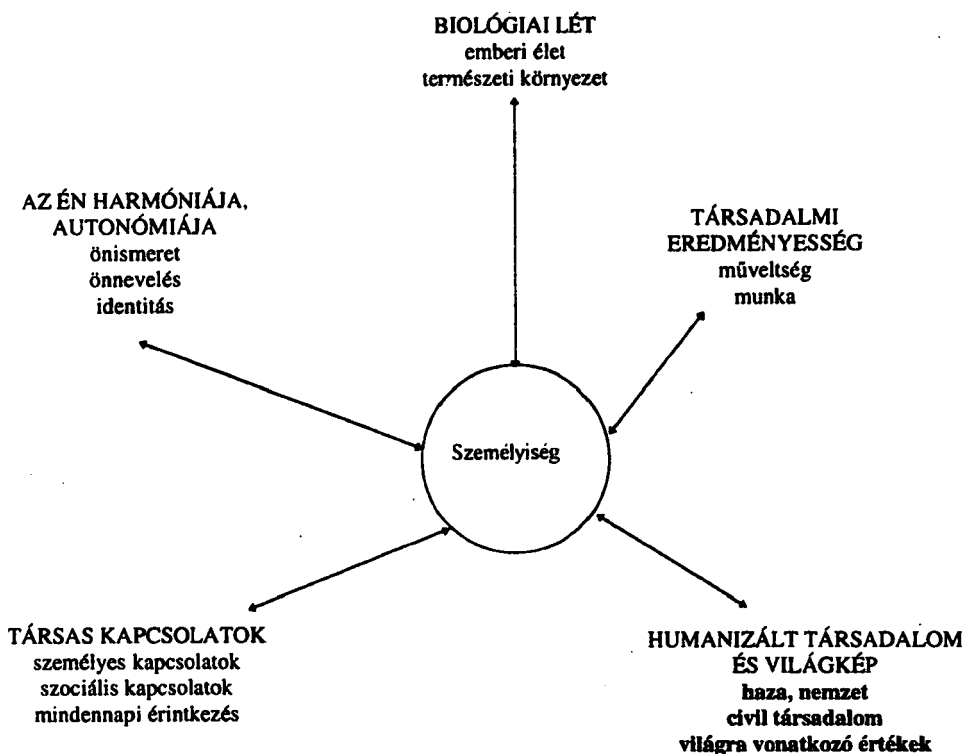
A kerettanterv Hon- és népismeret című témaköre az 5. és 6. osztályban foglalkozik a hagyományismeret tanításának céljával, tartalmának körvonalazásával és fejlesztési követelményeinek leírásával. Ahhoz, hogy a jövőben ne legyen személyi és szakmai akadálya e terület művelésének, a pedagógusképzésben is figyelmet és teret kell szentelni a hallgatók honismeretre való felkészítésének.

Tanulmányunkban felvázoljuk az erkölcsi nevelési feladatok és a hon- és népismereti tartalmak sokrétűségét, alkalmazhatóságát. Bemutatunk egy olyan szakköri haladási tervet, amelynek elemei felhasználhatók lehetnek a hon- és népismeret tantárgy tanmenetének készítéséhez.

A HAGYOMÁNYISMERET HELYE AZ ÉRTÉKEK RENDSZERÉBEN

A kultúra elemeinek, az értékeknek az átszámaztatása természetes és állandó feladata a hivatásos nevelőknek. E feladat élményszerű megoldását az akadályozza, hogy a felnövekvő generáció értékrendszere szükségképpen eltér elődei mintának képzelt értékrendszerétől. A társadalmi fejlődés folyamatában egyes értékcsoportok elvesztik érvényességüket, mások átalakulnak, fejlődnek. Ezt a szelekciót az értékek választásához csak objektív értékeléssel tudjuk elvégezni, nyomon követni.

Az értékelés kapcsán felmerül a kérdés, hogy a hon- és népismeret körébe tartozó tudás hol foglal helyet az értékek világában. A kérdés megválaszolásához Lappints Árpád modelljét hívjuk segítségül. (Új Pedagógiai Szemle, 1998. 6. szám 17-27. p.)

A leghatározottabb tartalmi egybeesést „A humanizált társadalom és világkép” elnevezésű értékcsoport mutatja. A jelzett tanulmányban az erről szóló részletezés akár a hon- és népismeret tantárgy célja is lehetne: „A szülőföld (táj) és a tágabb haza megismerése, szeretete és megóvása. A nemzeti kultúra ápolása: a nemzeti múlt megismerése, megértése, emlékeinek, hagyományainak, szimbólumainak tisztelete, ápolása, megbecsülése...”

A nemzeti kultúra megbecsülése. Európában, a világban betöltött helyünk és szerepünk reális értékelésével egészséges nemzeti önbecsülés és hazaszeretet kialakítása... A hazánkban élő nemzeti kisebbségek és más népek, nemzetek jogainak tisztelete, kultúrájuk, hagyományaik tiszteletben tartása.”

A HON- ÉS NÉPISMERET TANTÁRGY CÉL- ÉS FELADATRENDSZERE

Az 1975-ben kiadott Kósa László–Szemerényi Ágnes Apáról fiúra című néprajzi kalauzának ismertetőjében olvashatjuk: „A néprajz nem iskolai tantárgy. Nem is lesz azzá az esztendőről esztendőre gyarapodó tanulnivalók sorában. Hiába keressük az általános iskolai vagy gimnáziumi órarendben.”

Szerencsére a pedagógiában is végbement paradigmaváltás 30 év után megcáfolta a fenti jövendölést. A kerettanterv készítői – ha szerény mértékben is – de találtak megoldást a hon- és népismeret körébe tartozó tartalmak iskolai oktatására. Az 5. és a 6. osztályosoknak szánt igen komoly tananyagot az iskola földrajzi elhelyezkedése, személyi adottságai függvényében A és B változatból választhatják meg a pedagógusok.

A következő táblázatok néhány kiemelt célt és feladatot tartalmaznak. Mint látható, vannak változatonként egyedi, valamint általános célok és feladatok.

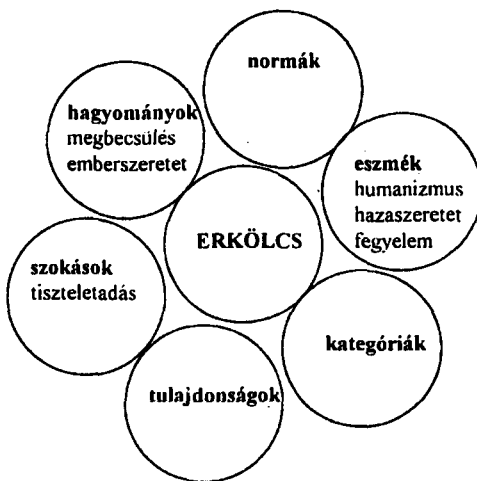
CÉLOK

A változat	B változat
19-20. századi gazdálkodó parasztcsalád kultúrája, értékrendje	Földrajzi-néprajzi-nyelvjárási tájegységek néphagyományai
Nemzeti örökségünk megbecsülése, szeretete	

FELADATOK

A változat	B változat
Néprajzi források bemutatása	A szülőföld hagyományainak, emlékeinek felfedeztetése
Felismertetni a közösségi hagyomány összekötő szerepét a múlt és jelen között, értékörzés, értékteremtés Élő néphagyomány és a tárgyi emlékek gyűjtése Hazaszeretet	

A hon- és népismeret tantárgy cél- és feladatrendszerének kivonatos ismertetése után bemutatjuk a modul kapcsolatát az erkölcsi nevelés néhány feladatával.

EGY TEMATIKUS TERV HONISMERETI SZAKKÖRI FOGLALKOZÁSHOZ

A javasolt hatalmas ismeretanyag feldolgozására a tanterv által adott óraszámok biztosan nem elegendők, ezért célszerű az érdeklődő tanulókat szakkörbe toborozni. Ennek a foglalkozási formának országosan nagy hagyományai vannak. (Szakkörvezetőként működött például Hollókőn Kelemen Ferenc fafaragó művész, akinek állandó kiállítása van a világörökségi faluban vagy Mindszenten Tóth Emma.)

Az alább bemutatott foglalkozási tervet a Szeged szomszédságában lévő 860 éves településen, Tápén használta annak készítője: Molnár Imre tanár, szakkörvezető. A honismereti szakkör Tápén 1961-ben alakult. A tárgyi emlékek gyűjtése mellett a szellemi hagyományok megőrzését is fontosnak tartották. A szakkör tagjai a Gyulai Erkel Napok, a Megyei Múzeumi

Igazgatóság, a Mezőgazdasági Múzeum, a Falu és Városvédők Szövetsége által kiírt pályázatokon eredményesen vettek részt.

Az 1989-es rendszerváltást követően szemléletében és tartalmában új alapokra kellett helyezni a honismereti nevelést. Ennek szellemében készült az alábbi tervezet heti egy órás foglalkozásokra.

5. osztály

I. Lakóhelyünk (6 óra)

Földrajzi elhelyezkedés, elnevezések
Tápé határa (térkép-vázlat)
A falu helynevei, dűlők, utcanevek, egyéb helymegjelölések
Utcák, terek, intézmények névadói

II. Tápé története (7 óra)

Településünk nevei
Ásatások, leletek a határban
Az Árpád-kori templom és freskói
A temetőkápolna és ereklyéi
Iskolák

III. A vízi élet, a gazdálkodás hagyományai (6 óra)

Faúsztatás, halászat, vízimalmok
Gyékényszedés és feldolgozás
Földművelés

IV. Magyar népszokások (5 óra)

Tavaszi, nyári, őszi, téli népszokások
Az emberi élet fordulóihoz fűződő szokások

V. Tájak, néprajzi csoportok (5 óra)

Hazánk tájai
Magyar néprajzi egységek

VI. Öltözködés – népviselet (3 óra)

Nevezetes népviseleti helyek
Tápé népviselete

VII. Játék a szabadban (5 óra)

A bűgattyú, a fakutya és a pörgettyű használata
Karikahajtás
Pattogatás kancsikával (karikás ostor)

Gyakorlati feladatok

A tanulók gyűjtsenek régi fényképeket, használati tárgyakat, lakóhelyükről szóló újságcikkeket, régi térképeket, könyveket.

Készítsenek népi játékokat.

Ismertessék 5 régen használt tárgy nevét, anyagát, méretét, használatát.

Gondozzák a gyűjtemény anyagát.

Vegyenek részt közös kirándulásokon.

Figyeljenek meg búcsút, körmenetet, esküvőt.

Követelmények

A szakköri tag legyen képes:

- lakóhelye múltjának és jelenének bemutatására,
- lakókörnyezete gazdálkodási formáinak ismertetésére,
- a korosztálynak szóló néprajzi könyv képei közül ötöt felismerni,
- a térképen megmutatni a Kárpát-medence népcsoportjai közül ötöt,
- képről felismerni öt magyar népviseletet,
- reprodukálni Szeged és Tápé történetéből 3-3 fontos adatot, eseményt,
- Szeged és városrészei, terei közül ötöt megmutatni a térképen,
- ismertetni évszakokhoz vagy vallási ünnepekhez kapcsolódó szokást.

ÖSSZEGZŐ GONDOLATOK

Véleményünk szerint az utolsó pillanathoz érteztünk el, hogy a hagyományörzés- és teremtés folyamatossága ne szakadjon meg. A magyar kultúrkinccs értékeit meg kell mutatnunk a

világnak, Európának. Európa jöjjön hozzánk, van mit megismernie nálunk – nyilatkozta Novák Ferenc, a világhírű táncpedagógus, koreográfus a Hungarikum című televíziós műsorban 2003. június 17-én.

Európa viszont csak úgy jön hozzánk, ha vannak és lesznek hagyományaink továbbvitelére képes és e feladatra megfelelően felkészített alkotó embereink.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Kósa László–Szemerényi Ágnes: Apáról fiúra. Móra Kiadó, Budapest, 1975.
2. Lappints Árpád: Az értékekre alapozott nevelési modell megalkotásának szükségessége és esélyei. Új Pedagógiai Szemle, 1998. 6. szám, 17-27. p.
3. Molnár Imre: A Tápéi Honismereti Szakkör programja. Kézirat, 1993.
4. Pauz–Westermann Tantervcsalád. Kerettantervekhez készült helyi tanterv. Pauz–Westermann Könyvkiadó Kft. Cellödömök, 2001.
5. Tápé története és néprajza. Szerk.: Juhász Antal. Tápé, 1971.

SZERZŐINK, MUNKATÁRSAINK FIGYELMÉBE!

Tisztelettel kérjük szerzőinket, hogy kéziratukat a szerkesztőség címére küldjék: 6725 Szeged, Hattyas sor 10. A borítékra feltétlenül írják rá, hogy *kézirat*. Csak „gépelt”, 8–10 lapnál nem nagyobb terjedelmű kéziratokat fogadunk el. A kéziratot jól áttekinthető kettes sortávolsággal, normál géppapíron, a „gépelési hibák” gondos javításával, a felhasznált szakirodalom pontos feltüntetésével (szerző, cím, hely, kiadó, lapszám) kérjük. A közérthetőség megkívánja azt is, hogy az elkerülhetetlen idegen szakkifejezések magyar megfelelőeséről, értelmezéséről se feledkezzünk meg. Kérésünk az is, hogy a szövegbe iktatott rajzos, ábrás, illusztrációs megoldásoktól lehetőleg tekintsünk el.

Nagyon fontos, hogy külön lapra fölírják *beosztásukat, munkahelyük, iskolájuk pontos nevét, helyét, valamint irányítószám lakcímüket*.

Felhívjuk továbbá szerzőink figyelmét, hogy másodközlésre nem vállalkozunk, Szerkesztőségünknel is érvényes az az általános gyakorlat, hogy kéziratot nem örzünk meg és nem is küldünk vissza.

A SZERKESZTŐSÉG

TISZTELETTELJES KÉRÉS ELŐFIZETŐINKHEZ!

Bízunk abban, hogy továbbra is töretlen támogatói, előfizetői maradnak lapunknak. Ennek reményében kérjük minden kedves Előfizetőnket, régieket és újakat, hogy a 2004. évi előfizetési díjat, amely 1100 forint, az alábbi számlára befizetni szíveskedjenek: OTP Csongrád Megyei Igazgatóság, Szeged, Módszertani Közlemények, 11735005-20003933.

Köszönjük megértésüket és támogatásukat.

A MÓDSZERTANI KÖZLEMÉNYEK KIADÓHIVATALA

DR. DOMONKOS JÁNOS

ny. iskolaigazgató, irodalomtörténész

Budapest

Erdélyi örökségünk

A HÁZSONGÁRDI TEMETŐ

Kolozsvár egyik legbecesebb zárandokhelye a Házsongárdi temető. Aki egyszer oda eljut, soha nem felejtí az élményt.

Színes kalauzsként, fontos történelmi dokumentumként adja most kezünkbe a *Helikon Kiadó Lászlóffy Aladár* nemesveretű szövegével, *Kántor László* több mint száz fotójával a *Házsongárd* című kötetet. A szerzők a kezdetektől, a XVI. századtól mutatják be Európa egyik legrégebb – és legszebb fekvésű – temetőjét. A Házsongárdban több százezer ember nyugszik, akiket a temető megnyitása óta eltelt négy évszázad alatt eltemettek.

Házsongárdi panteonnak a ma már egyre kisebb maradékot nevezhetjük, mely múltunk és művelődésünk lenyomata. Az utóbbi időszakban tucatnyi neves ember sírjának vész nyoma évenként, hisz a temetőt megszakítás nélkül használják, s új halottakat lefektetni csakis az újra „megölt” régi halottak helyére lehet. Pár évtizeddel ezelőtt az alaphangulatot még a terméskő és márványfaragványok XIX. századi állapota, stílusa határozta meg, mely azóta feltartóztatlanul süllyed el. Csak 1939-ben, egyik „temetőrendezéskor” 3000 sírt nyilvánítottak felszámolandónak. Az egyik összerás még számon tartott egy 1586-os követ, de mára már ez is eltűnt.

A középkortól kezdve némely városban (így Kolozsváron is), de a nagyobb községekben is úgynevezett Kalandos Társulatok működtek. Ezek feladata elsősorban tagjaiknak tisztességes eltemetése volt. A Házsongárdi temető hóstáti parcellájában még máig gyakoriak a kalászt markoló címeres sírkövek: egykor ezt Kalandos temetőnek is nevezték.

Több évszázad síremlékeinek stílusát lehet itt nyomon követni, tanulmányozva az erdélyi város temetkezési szokásait, a sírjeleket, címereket, szövegeket; a szimbolikát, a betűtípusokat, az anyagokat, az arányokat, a véséstechnikát, a faragásművészetet: kelyhet és keresztet, kopjafát és háskövet. Ez utóbbiak a koporsó alakú tumbák (síremlékek), melyeket neveztek háskőnek is, a Házsongárd jellegzetes sírjelei.

Valaha Kolozsváron Hárompüspök tér is volt. Ma is a három református püspök (Nagy Péter – 1819-1884 –, Szász Domokos – 1838-1899 –, Bartók György – 1845-1907 – és családtagjainak) szálmagas síremléke határozta meg a temetőkapunál azt a terecskét, ahonnan a Házsongárdba vezető utak indulnak.

A temető békés egyenlőségében, a köznép soraiban bukkannak fel a nagyok: Szenczi Molnár Albert, Tótfalusi Kis Miklós, Jósika Miklós és a többiek, kikről hosszan beszél Lászlóffy Aladár. Apáczai Csere János (1629–1659), a magyar művelődés- és nevelésügy úttörője, valamint felesége, Aletta van der Maet emlékbobeliszkjénél a szép Áprily költeményt is idézi, mely ma már az egész Házsongárd szimbóluma: „A tavasz jött a pártalan időben / s megállt a házsongárdi temetőben. / Én tört kövön és porladó keresztben / Aletta van der Maet nevét kerestem.”

Dsida Jenő (1907–1938), a két világháború közötti erdélyi líra finom tollú, fiatalon elhunyt mestere kriptájának homlokzatán azok a sorok állnak, amelyeket hosszú haldoklása alatt tudatosan csiszolt örökkévaló, emlékeztető üzeneté: „Megtettem mindent, amit megtehettem / Kinek tartoztam, mindent megfizettem. / Elengedtem mindenki tartozását, / Felejtsd el arcom romló földi mását.”

Altorjai Mike Sándor (1795–1807) oklevélkutató, levéltárigazgató síremlékfelirata: „A kő a jellemzőlád férfit / A koszorú az életbölcset tiszteli.” Ő volt az erdélyi kormánybizéki

levéltár tudós igazgatója. Szenvedéllyel gyűjtötte össze történelmünk frott emlékeit. Életének eredményeként 200 kötetnyi kéziratot adott át még életében az Erdélyi Múzeumnak. Azt is zokon vette, ha adományait nyilvánosan megköszönték. Hogy ezt elkerülje, gyűjteményei anyagát valósággal lopva dugdosta be a kéziratár polcaira.

A Házsongárdban nyugszik az aradi vértanúk egyik gyóntatója, Bardócz Sándor (1817–1892) minorita pap is, akinek a nevezetes szolgálatáról a korabeli dokumentumok szólnak. Hidvégi gróf Mikó Imre (1805–1876) történetíró, művelődéspolitikus, miniszter, az Erdélyi Múzeum Egylet, a múzeum, a botanikus kert alapítója; aki saját telkéből ajándékozta a városnak azt a tízholdnyit, melyen ma a régi klinikák sora áll, s pár éve még Mikó utcának hívták Kolozsváron; akit Tompa Mihály, a hozzá írt költeményében Erdély Széchenyijének nevezett, mert élesztette, felszínén tartotta Erdély múltjának megbecsülését a megmaradás érdekében.

Szokatlan, hogy miképp az embernek, egy mesterségnek is megmaradjon a maga leszámazási rendje, családfája, mint Kolozsváron a nyomdászatnak Heltaitól Tótfalusiig. A XVII. század végére három nyomda is találkozott a városban. Egyik a Heltai-féle; a másik Szenczi Kertész Ábrahámé volt, s a félig kész Várad bibliaival Várad ostromakor mozdult ki eredeti helyéről, hogy mestere halála után Kolozsváron kössön ki; a harmadik a reformátusoké. A betűmetszők, a nyomdászok síremlékei is a magyar nemzet kegyeletét váltják ki a temetőben.

Az emlékeztető emlékek napjainkig vezetnek. Következnek, akik még kortársaink voltak. Köztük Kós Károly (1882–1977) és családja síremléke, akinek építési, írói, kiadói működéséhez fűződik a transzilvánizmus annyit vitatott fogalma is. Ízlését, rajzoló keze vonalvezetését annyi faloromzat és könyvdísz őrzi, a zebegényi katolikus, a monostori református templomoktól a budapesti állatkert néhány épületéig, az Erdélyi Szépművés Céh kötetéből az Utunk című folyóirat első fejlécének betűtípusáig. Szülőföldszeretete, töretlen szelleme, pátriárkai korig megőrzött emberi tartása is hatalmas és felejthetetlen példánk közé emelik őt.

S akiket kisebbségi sorsuk öngyilkosságba kergetett: Szabédi László (1907–1959), az 1945 előtti erdélyi irodalom egyik legnagyobb ígérete, aki – Illyés Gyula szerint – „a regionalizmust is úgy szólaltatja meg, ahogy kell: európai színvonalon”. A költői, szépirodalmi tettek mellett a háború utáni években gazdag közéleti szereplés következik, az újságírástól a múzeumigazgatásig, majd 1947-től az újonnan alakult kolozsvári Bolyai Tudományegyetem professzori posztja. Benedek Marcell utóda lesz, aki sorra tanítja az esztétikát, a világirodalom-történetet, a művészettörténetet, végül a magyar irodalmi nyelv történetét. Tanítványai elmondhatnák, hogy mindig a rendteremtést, az értelmes, testvéri összefogást tanította és kérte számon. Tizennégy tanév után, mikor az egyetemek egyesítésével megkezdődött a magyar tannyelvű főiskolai oktatás felszámolása, Szabédi asszisztensként öngyilkos lett.

Másikuk Szilágyi Domokos (1938–1976) költő, aki feleségével, Hervay Gizella (1934–1982) költővel és gyermekükkel, Szilágyi Attilával (1961–1977) pihen egy sírkő alatt a Házsongárdi temetőben. Szilágyi Domokos a Bolyai Egyetem diákja volt, utána Bukarestben élt egy évtizedet, majd haláláig Kolozsváron. A poeta doctus fajtájából való volt, s mint műfordító is kitűnő és termékeny. Babitsi módon ismerte a költői mesterséget, vagyis a maga összetéveszthetetlen módján. Jelentős életművet hagyott hátra. Született Nagysomkúton, öngyilkos lett Kolozsváron, a Kányafői tetőn, 1976 őszén.

Házsongárd nem olyan, mint a világ minden más temetője: szellemi öröksége Erdély múltjának sugárzó emlékműve, de jövőjének záloga is. Házsongárd ma összefüggő ritkás szál-erdő. A lombok koronája összeér felette.

A CSÍKSOMLYÓI BÚCSÚ

A Pallas, az Akadémiai Kiadó gondozásában megjelent, értékes fotókkal is illusztrált, hézagpótló kötet méltán került az Erdély története iránt érdeklődők alapkönyvei közé. Csíksomlyó búcsújáró hely Erdélyben, a Kis-Somlyón lévő templom, amely a katolikus székkelség ősi szent helye: a nyugati kereszténység egyik legkeletibb őrhelye.

A ferencesek már 1400-ban klostrot működtettek Csíksomlyón. Gyakran fenyegették elpusztítással a rendházat az ismétlődő tatár, török támadások, vallásháborúk. A ferencesek sokszor menekülni kényszerültek. Mindig visszatértek, és újjáépítették a felégetett épületeket. Folytatták kitartó, szívós munkájukat, melynek eredményeként Csíksomlyó a századok során a székelység vallási és kulturális központjává vált.

Ezt a fejlődést mutatja be a könyv: a búcsújáró kegytemplom, a klostrom és mellettük az iskolák, a nyomda kialakulását s működésük történetét. A kötet a szerző kiadásának (Kolozsvár, 1943) átdolgozott változata.

A monografikus mű alkotója: *Dr. P. Boros Fortunát O.F.M.* történész, rendtartományfőnök, lapszerkesztő és nyomdaigazgató 1895-ben született Zetelakán. 1918-ban szentelték pappá Gyulafehérvárott, majd 1922-ben doktorált a szegedi egyetemen. Egymás után láttak napvilágot elsősorban Erdély egyháztörténetére vonatkozó írásművei. A baloldali diktatúra sajtója élesen támadta könyvei miatt. 1951-ben kényszmunkára hurcolták a Dunacsatornához. A szenvedéseket megadással viselte. 1952-ben halt meg Capul Midián. Könyvének is tulajdonítható, hogy Csíksomlyó napjainkban általános érdeklődés középpontjában áll. Nem csupán a Székelyföld minden zugában, a Csíki havasok és a Hargita tájain, Erdélyben tündöklök Csíksomlyó fénye, hanem mindinkább Európa-szerte is.

A templom dísze, értéke, kincse és a székelyföldi katolikus élet élő jelképe a főoltáron őrzött segítő Szűz Mária madonna-szobor. A hitélet felvirágzását a szobor körül terjedő áhítat is élesztette. Az Istenanyában való bizalom teremtetten a lelkekben a harcra serkentő hitet. A hit talaján nőtt nagyra az a kultúra, melyet Csíksomlyónak köszönhetünk. E kettőnek: a hitnek és a kultúrának tulajdonítható évszázadokon keresztül a törhetetlen magyarságtudat, amely szembeállt törökkel, tatárral, osztrákkal és megmaradt egészen magyarnak.

A templomot 1876. augusztus 20-án szentelte fel Fogarassy Mihály erdélyi püspök. Díszes tornyai messze fehérlenek, a hegyek közül előtűnve. Megnyugtató a szemnek és a léleknek. Harangjai imára szólítják a híveket. Az érkező búcsúsokat ünnepélyes harangzúgással fogadják, emelve a körmenetek külsőségeit. Az első csíksomlyói harang a Szűz Mária tiszteletére készült ezzel a felírással: „*Csudákkal ékes somlyói Mária, védd és segítsd székely népedet.*”

Amikor a búcsús zarándokok nagy fáradtan Csíksomlyóra megérkeznek, első útjuk nem mindjárt a kegytemplomba vezet, hogy szívük áldozatos szeretetével köszöntsék a Szűzanyát, hanem a kegytemplom bejárata előtt meghajtva zászlaikat, a Szent János-kápolnához sietnek. Itt történik a keresztalják fogadása, tájékoztatása, majd Mária-énekeket énekelve vonulnak a hársfából faragott emberfeletti magasságú (2,27 m magas) kegyszobor elé, amely a Boldogságos Születet ábrázolja, karján a kis Jézussal. Lába alatt a föld. Azon a hold sarlója, amelynek középső része emberfőt ábrázol. Máriát hosszú, testhezálló ruha takarja, melyet derékon öv szorít a testhez, amely fölé bő redőkbé szedett palást borul. Jobbján királyi pálcát, baljában a meztelen kis Jézust tartja. Arca mosolygós. Kibontott hajfürtjei a vállára omlanak, a fején nehéz korona látható. Ugyancsak korona van a kisdéd fején is, aki jobb kezét áldólag emeli fel, a baljában rózsát fog.

Csíksomlyói búcsú! Csodálatos! A nagy zarándoklat időpontja pünkösöd, de a zarándokok már az előtte lévő napokon elindulnak. Az élen a zászlóvivők haladnak. A zászlón a falu neve. Őket a csengőrázó fiúk követik. A tömeg 6-8-as sorokban énekelve halad. Szemet gyönyörködtető látvány a népviseletbe öltözött menet hosszú sora. A táj lenyűgöző. Körben hatalmas hegyek, zöldellő fák, karcsú fenyők. Alant a Csíki-medence. Amerre a szem ellát, mindenfelől özönlenek az emberek: a dombon lévő Szálvátor-kápolna elé.

A Csíki-medence magyarsága e pünkösdi búcsúról nem mondott le Trianon után, és nem mondott le a '45 utáni években sem. Ma szabad a búcsú. Az állam nem állít akadályt, már nem szab feltételeket... Évről évre több zarándokot várnak Csíksomlyóra. Örvendetes jelenség, hogy a nagy ünnepre a katolikusok mellett az utóbbi években szép számmal elmennek a protestánsok is, meg a csíksomlyói hit és kultúra igaz hívei.

DR. BALÁZS SÁNDOR
tanszékvezető főiskolai tanár
Eszterházy Károly Főiskola
Eger

A gyermek felfedezése

Az egyik legutóbbi videós élményem a Montessori módszerrel kapcsolatos. *Michna Sándorék* kiváló pedagógiai érzéssel készített munkája elkalauzol előbb Csepelre, majd Kaliforniába, két egymástól földrajzilag távol, de ugyanazt a módszert alkalmazó intézményébe, a Gyermek Házába.

Az információgazdag, élményt is adó film az alternatív pedagógiák egyikének lényeges elemeit mutatja be. A pedagógiai reformokat kutató néző elcsodálkozhat többek között azon is, hogy hazánk határain messze túl, távoli földrészen a Montessori módszerben feltűnik még a Kodály-módszer is.

A *Montessori gyermekei* című alkotáshoz kapcsolódik a már második magyar kiadásban megjelent „*A gyermek felfedezése*” 300 oldalas kötet, Maria Montessori munkája.

Jellemző, hogy az alapmű 1948-as, de a klasszikusokra érvényes a megállapítás, hogy semmit nem veszített az aktualitásából!

Közoktatásunk permanens útkeresése, korszerűsítési koncepciói, innovációs kísérletei sokat kamatoztathatnának az ún. alternatív pedagógiákból, így a Montessori módszerből is.

A kötet szerzője az ún. „hagyományos pedagógia” bírálatából indul ki, aminek lényege, hogy a pedagógusok nem ismerik eléggé a gyermekeket, az „anyagot, amit ismereteik híján képtelenek eredményesen formálni, nevelni. Mindenki tudja, aki ismeri a pedagógia elméletét és gyakorlatát, hogy a tanórák nem alkalmasak igazán a tanulók megismerésére. Sokkal több színtéren kellene a nevelőknek találkozniuk velük, több időt kellene eltölteniük közöttük.

E bírálatból következik az a megállapítás, hogy a megismerésből adódik az egyes gyermekek adottságainak, képességeinek, igényeinek felismerése, amihez alkalmazkodniuk kell a pedagógusoknak, akiknek kötelességük biztosítani a boldog gyermekkort.

„Meggyőződése – írta *B. Méhes Vera* a kötet előszavában –, hogy az emberiség csak akkor lesz képes problémáit megoldani – amelyek között a legfontosabb a béke és az egység –, ha a figyelmet a gyermekek felfedezésére és a bennük rejlő képességek kibontakoztatására összpontosítja.

Montessorinak ezek a gondolatai soha nem voltak aktuálisabbak, mint napjainkban. A modernizációban legjobb eredményt elért országok gazdasági terveiben a gyermekek nevelésének és oktatásának – mint a fejlődés előfeltételének – döntő helyet biztosítottak...”

Ide kívánczik néhány sokat mondó fejezetcím a kötetből: A természet szerepe a nevelésben, Mozgásra nevelés, Vizuális és auditív megkülönböztetés, A pedagógus, A gyakorlatok technikája, Az emelkedettség elérése, Az olvasás, A vallásos nevelés...

Mintegy csattanó mondat a kötet végén „Az a nevelés, amelyik jobb élethez vezet, az egész emberiséget érinti.”

A Cartaphilius Kiadó számos, a neveléstudomány oktatásában jól hasznosítható kötettel gazdagított már bennünket. E Montessori munka újbóli kiadása jelenünkben valóságos telitalálat.

Kinek ajánljuk?

Mindenkinek, aki fel kívánja fedezni a gyermekeket, akiknek szándéka szerint boldoggá tethető a gyermekkor.

Fenyvesi István: Orosz–magyar és magyar–orosz szlengszótár

1968 nyarán ismerkedtem meg Fenyvesi Istvánnal Moszkvában egy Jasznaia Poljana-i csoportos kirándulásunk során. Az általa szerkesztett *Főiskolai Ruszisztika (1951–1972)* című bibliográfiájában (Szeged, 1973. 72. p.) felsorolt 30(!) publikációja alapján „irodalmárnak” könyvelte el a szakma később is, mivel csak kevesen tudhattak arról az elkötelezettségéről, amely a jeles szegedi oktatót (tan-székvezetőt) „leningrádi gólyakora” óta az orosz szlenghez kötötte.

A magyarországi szláv nyelvtudomány bibliográfiája 1985-ig c. munkában (Bp., 1990.) sem találkozunk a nevével, így sokak számára nagy meglepetést jelentett a címben jelzett – 633 oldal terjedelmű – szótár megjelenése, amelynek az előtörténete – a szerző szerint – „félvszázados”, a „rövidebb, tudatos története több mint egy évtizednyi”. Az elhatározás és a biztatás személyiségei között neves hazai ruszistákat találunk (Papp Ferencet, Péter Mihályt és másokat).

Az orosz nyelvtudományban is a szlenget („non-standard nyelvi szférát”) sokáig mostohagyerekként kezelték, jóllehet az jelen volt a szépirodalomban is a XVII. század második felétől, de az utóbbi évtizedekben még inkább. Az egyik moszkvai tartózkodásom során döböntem én is arra, hogy Puskin neve abban a nyelvi szférában milyen sajátos „nemzeti” jelentést kapott, amikor ezt hallottam egy bolti eladótól egy bliccelni kívánó vásárlóhoz fordulva:

– Hát fizetni ki fog? Puskin? (Vö. Fenyvesi szótára: 361. p.)

Fenyvesi az orosz szleng definíciójára építve (Bevezető, 6. p.) ismerteti munkája szótár jellegét, amely 90%-ban *szinkron* jellegű, pedig az 760(!) író műveire, sajtótermékekre, szakszótárakra stb. támaszkodik – a kérdőíves adatgyűjtés (és ellenőrzés) mellett.

A szótár az orosz szleng mintegy 13 ezer szócikkbe sűrített 16 ezer szavát és több mint három-ezer szólását tartalmazza részletes orosz–magyar szótár formájában. Ilyen terjedelmű szlengszótár – feltehetően – más nemzetek ruszisztikájában sem került kiadásra, amely azt jelenti, hogy Fenyvesi István munkája a hazai ruszisztikában is hiánypótló munka, gyakorlati hasznosítása pedig szinte beláthatatlan (pedagógusképzés; tolmácsképzés; összehasonlító nyelvészet stb.). Hiszen ki gondolná, hogy a mobiltelefon „szlengekvivalenseinek” a száma az oroszban 14(!), amíg a németben pl. az utóbbi időben a sajtóban csak a „Handy”-val találkoztam...

A szótár külön értékéhez tartozik az orosz szleng szólás- és közmondásanyaga magyar ekvivalenseinek a feltárása, hiszen ez a terület még az orosz irodalmi nyelv vonatkozásában sem számít megnyugtatóan megoldottnak, jóllehet már egy összetető gyűjtemény (Keszthelyi Ernő: Russzicizmusok. Terra, Bp., 1961.) 42 évvel ezelőtt megjelent.

Egy hungarológus számára is érdekesek lehetnek bizonyos magyar eredetű szavak orosz „szlengjelentései” Fenyvesi szótárában:

чърдаш = magyar ember (492. p.); гуляш = kutya- v. macskahús (108. p.); rycáp = 1. iszákos ember; 2. nőcsábász; 3. hamiskártyás (Uo.)

A szerző mellett elismerés illeti mindazokat a hazai és külföldi szakembereket, diákokat és a szerző családját, akik a páratlanul számító vállalkozás sikeres megvalósításához önzetlenül hozzájárultak.

Syca Kiadó, Budapest, 2001. 633 p.

Kiadó a Módszertani Közlemények Baráti Társasága
A kiadásért felel: Dr. Siposné dr. Kedves Éva
Kiadóhivatal: 6725 Szeged, Hattyas sor 10. Telefon: 62 544-000/6346
Szerkesztőség: 6725 Szeged, Hattyas sor 10.
Évente 5 alkalommal jelenik meg: Évi előfizetés díja: 1100 Ft.
A címlapot tervezte: Fischer Ernő
Megjelent: 2500 példányban
Juhász Nyomda Kft. Szeged
Felelős vezető: Juhász Péter ügyvezető
ISSN 1219-0608

A MÓDSZERTANI KÖZLEMÉNYEK KÖNYVTÁRÁNAK EDDIG MEGJELENT KÖTETEI

1. Óraleírások és elemzések, 1967.
(Előszó: Miklósvári Sándor – Szerkesztő: Németh István)
2. A pedagógusképző az „Olvasó népért”, 1969.
(Előszó: Fischer Ernő – Szerkesztő: Németh István)
3. Hazaszeretetre való nevelés, 1970.
(Előszó: Drien Károly – Szerkesztő: Németh István)
4. Petőfi az iskolában, 1972.
(Előszó: Miklósvári Sándor – Szerkesztő: Hegedűs András, Miklósvári Sándor)
5. A korszerű matematikatanítás néhány témaköre az általános iskolában, 1974.
(Előszó: Szendrei János – Szerkesztő: Szendrei János)
6. Kunstár Jánosné: Feladatgyűjtemény az általános iskolai ideiglenes matematika tantervhez, 1977.
(Előszó: Szendrei János – Szerkesztő: Szendrei János)
7. Az osztályközösség megismerése, 1981.
(Előszó: Gácsér József – Szerkesztő: Gácsér József)
8. Az orosz nyelv tanítása az általános iskola 4. osztályában, 1982.
(Előszó: Hanga Mária – Szerkesztő: Fülöp Károly, Lengyel Zsolt)
9. Gácsér József: Demokratizmus és általános iskola, 1985.
(Előszó: Dobcsányi Ferenc – Szerkesztő: Dobcsányi Ferenc)
10. Mágoriné Huhn Ágnes–Puskás Albert: Számítógép az általános iskolában, 1986.
(Előszó: Szendrei János – Szerkesztő: Dobcsányi Ferenc)
11. R. Molnár Emma–Vass László: Stilisztikai ábécé a magyar nyelv és irodalom tanításához, 1989
(Előszó: R. Molnár Emma – Szerkesztő: Dobcsányi Ferenc)

*

A Módszertani Közlemények Kiadóhivatala tájékoztatásul közli, hogy könyvtársorozatunk 11. kötete még kapható, ára 400 Ft. 10 példányos megrendelés esetén további 25 %-os árkedvezményt biztosítunk mindaddig, amíg a készlet tart. Közöljük azt is, hogy a Módszertani Közlemények régebbi számai is megvásárolhatóak!

A megrendeléseket postai levelezőlapon a következő címre kérnénk: *Módszertani Közlemények Kiadóhivatala, 6725 Szeged, Hattyas sor 10.*